

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

4
Højskolens grund og målsætning

9

VESTJYLLANDS HØJSKOLES

årbog

DANMARKS
PÆDAGOGISKE
BIBLIOTEK *nr. 1* . 1969

VESTJYLLANDS
HØJSKOLE

årbog

nr. I

1969

Indhold

Højskole..	side 5
Chr. Christensen.	
Her rejses en skole..	side 6
Indvielsen	side 7
Hvad solskin er for det sorte muld	side 15
Hvad er det grundtvigske hos Grundtvig?..	side 17
Højskolelærer, dr. Holger Kjær, Askov.	
Rousseau – Jakob Knudsen	side 26
Provst Jørgen Jensen, Thorstrup.	
Menneske først og – sidst..	side 31
Provst E. Stougård Thomsen, Thorsted.	
Den homeriske morgen	side 38
Overlærer E. Thorn Madsen, Århus.	
Den nordiske udfordring	side 45
Redaktør, civiling. Knud P. Pedersen, Pindstrup.	
Højskolen i dag	side 51
Højskolelærer H. Boye Jensen, Vestjyllands Højskole.	
Historisk rids	side 59
Fra dagbogen	side 62
1970 på Vestjyllands Højskole	side 70

Tegningerne er udført af Jonna Sejg.

Højskole

Siden oprettelsen af den første højskole for 125 år siden har højskolen været til debat, mere eller mindre heftigt. I øjeblikket er debatstyrken undertiden på storm, hvilket er naturligt, når ændring i samfundsstruktur, og dermed i højskolens elevklientel, tages i betragtning. Debattens heftighed tyder på, at der fremdeles er brug for højskolen under nutidens vilkår, måske mere end nogensinde.

For en ny højskole betyder det, at den fra starten må ud i oprørt sø. Det gør næppe den indledende sejlads lettere, da både skuden og søfolkene skal lære hinanden at kende. Forholdet skal dog ikke beklages, faren for at slumre ind er ikke så stor, som under sejlads i magsvejr.

Vestjyllands Højskole blev indviet den 1. maj 1969. De følgende tre dage holdtes åbningsmøde på skolen. Mødets hovedemne var: Højskolens grund og målsætning. Vi har fundet det naturligt, at lade indlæggene fra disse dage udgøre den væsentligste del af indholdet i skolens første årbog. Uden at tage stilling til de forskellige indlæg, mener vi, der er tale om væsentlige synspunkter. Vi bringer indlederne vor tak for velvillig tilladelse til at bringe indlæggene i referat.

Mange lykønskninger, hilsener, gaver og varme ord blev skolen til del i indvielsesdagene. Vi er taknemlige for dem alle. Måske var ordene undertiden en smule større, end vi kan leve op til, men virkeligheden vil sikkert sørge for, at vi bevarer jordforbindelsen.

Chr. Christensen.

Her rejses en skole som mange før, –
snart er de hundred og én vel ude, –
her råbes atter det gamle: hør!
Se ud! stryg duggen af sjælens rude!
De kendte sange,
som hundred gange
vi hørte før i de danske vange,
vil lyde her.

Vil lyde her med fornyet klang,
som bøg i maj sig hvert år forynger,
som ny igen bli'r den gamle sang,
så tit en mand den af hjertet synger.
Den gamle tale,
men vakt af dvale
til dette forår, det ny, at male,
skal lyde her.

Ti altid ung er den gamle jord,
og evig frisk er Guds nådes kilde,
og den, som mærker, at græsset gror,
for ham står livet vist aldrig stille.
Derfor vi kvæde
i sorg og glæde
om jordens grøde og himlens væde
den gamle sang.

Og rammer uår vor danske egn,
vil livets groende fremfærd stoppe,
vi kæmper under de gamle tegn,
end står Guds bue i sky histoppe.
Hvad vintren øder,
det somren bøder,
og Gud vort virke med sejr forsøder
af evig art.

Så hæv dig, skole, og frygt kun ej:
forældet aldrig blev livets tale,
før trættes hist ude af dans og leg
på fjordens tilje de bølger svale.
Når hjertets ager
livs-ord modtager,
vi alt hernede der forår smager,
som ældes ej.

Jakob Knudsen.

Indvielsen

VESTJYLLANDS HØJSKOLE blev indviet den 1. maj. – Ca. 250 mennesker var med til festligheden. På denne og de følgende sider gives i referat nogle af de taler, der holdtes.

Skolens formand, gårdejer JENS KIRK sagde i sin velkomsttale blandt andet:

I dag er tanken og drømmen om en højskole her i Vestjylland gået i opfyldelse, forordet er skrevet og første kapitel kan begynde. Vi vil ønske, at det i ordets bogstaveligste forstand vil lykkes at holde højskole her.

Det er klart, at skolen skal drives efter moderne principper, og det er vi ikke i tvivl om, at den vil blive. Men det er lige så klart, at den ikke skal være en anstalt for rodløse ideer. »Følg med tiden, ej med strømmen« siger et gammelt ord. Vi er mange, der håber, at der på en skole af denne art stadig må kunne lyttes og synges. At synge og høre var det, der i sin tid blev højskole for mig. Dette må også fremover være højskolens opgave, men desværre er meget forsømt i denne retning i de senere år.

Det vil for en stor part blive byernes unge, der vil fylde vore skoler fremover, det skal det jo i sagens natur blive. Men har de unge øjne og ører åbne, så tror jeg, at de vil synes om naturen og egnen her. De vil blive betaget af den stilhed, der er, og af det vide udsyn over fjord og klit.

I en materialistisk tid med karrierejag og eksamenspres, har et højskoleophold mere betydning end nogensinde. Der ligger i tiden en opfordring, måske en udfordring, til den danske højskole. Det er meget godt at kunne et leksikon forfra og bagfra, men det var Kløds Hans, der vandt prinsessen og det halve kongerige, ham der havde tid til at se, hvad der rørte sig omkring ham.

Undervisningsminister HELGE LARSEN kom i sin tale ind på frihedslinien i dansk skolelovgivning og sagde herom følgende:

Jeg er glad for ved denne lejlighed, at se et af resultaterne af frihedslinien inden for dansk skolelovgivning. Vi står netop i disse måneder midt i et kompliceret og omfattende lovgivningsarbejde vedrørende de frie skoler, deres økonomiske grundlag og tilskudsgrundlaget. Vi står overfor en revision af højskoleloven og forskellige andre love. Den ny tilskudsordning vil betyde bedre

økonomiske vilkår for skolerne, men det bliver også en tilskudslov, der lader en del af udgifterne ligge, som noget man selv skal klare. Dette finder jeg, er et rigtigt princip. Har man ikke dette princip bevaret, da er det, som præger den fri skole nu, borte. Under det arbejde, vi har gjort i folketinget under udarbejdelsen af lovforslaget, har der været mangt og meget, vi har været uenige om, og som vi har måttet drøfte grundigt igennem. Men en ting ligger fast og sikkert, som noget alle folketingets partier tilslutter sig. Ønsket om, at der skal skabes muligheder for, at de fri skoler kan eksistere og udvikle sig i Danmark. Det vidner om forståelse og respekt for det arbejde, der gøres udenfor den offentlige skole. Folketinget har ved flere lejligheder kraftigt tilkendegivet, at frihedslinien i dansk skolelovgivning skal fortsættes.

Man kan undre sig over denne stærke interesse for de frie skoler netop i disse år, hvor samfundet samtidig skaber flere uddannelsesmuligheder på en lang række områder. Længere skolegang i folkeskolen, flere realafdelinger, flere gymnasier og en hel ny uddannelse for de unge i HF. Trods dette er der i dag en stærk tilgang til de frie skoler, en tilgang, som jeg tror, vil fortsætte. Grunden hertil er nok, at mange unge føler sig tiltrukket af en skoleform, hvor de kan få tid til at spekulere over deres egne problemer og deres egen udvikling. De unge i dag er nok klogere, end de unge var for en generation siden, men de er ikke så modne. De er usikre på sig selv og deres fremtid og de problemer, de står over for. De unge har nok altid været usikre, men i disse år forøges usikkerheden stærkt af noget, som de ikke selv er herre over. Vi oplever så stærke og hurtige ændringer i samfundsstrukturen, at det får usikkerheden til at vokse. Man får den ind i stuen hver dag gennem aviser og fjernsyn. Verden og dens problemer rykker os tættere ind på livet. Nogle unge er tilbøjelige til at flygte fra disse problemer. Man forarges mere eller mindre, fordi man synes, at de opfører sig mærkeligt, men måske flygter de bort fra noget, som de ikke tør tage stilling til eller ansvaret for. Dette er nok også en af grundene til, at mange unge gerne vil have et skoleophold, hvor de ikke er tvungne til at følge et bestemt mønster, men har lov til at vælge frit.

Jeg føler mig sikker på, at der udføres et godt arbejde på vore efterskoler og højskoler, og at de unge har brug for det tilbud, der her gives dem.

Direktør for ungdomsundervisningen ASGER BAUNSBÆK-JENSEN sagde bl. a.:

Nu i 1969 starter så Vestjyllands Højskole, byggende på en stor kreds af vestjydere tillid og økonomiske bidrag. Indsamlinger blandt befolkningen har givet pengemæssigt grundlag for, at dette kan startes – og dertil ses en ukuelig vilje hos de mennesker, som har stillet sig i spidsen for dette foretagende.

Jeg tror, jeg bliver forstået, når jeg i denne forbindelse nævner Jens Kirks og Christen Christensens navne. De to mænd, som på denne dag står som formand og forstander for skolen, bæres oppe af et idesyn med en styrke, som vi var tilbøjelige til at tro hørte en forgangen tid til.

Vi kender Jens Kirks dybe interesse for højskolebevægelsen med dens folkelige og kristelige sigte, og jeg kan forestille mig, at der i aften- og nattetimer i friskolen i Fjaltring har været slidt med at realisere de planer om en højskole, som Bodil og Christen Christensen brændte for.

At rejse en folkelig skole i 1969 synes at være en udfordring til et samfund, der er så optaget af undervisning og erhvervsuddannelse. Tillige en udfordring til et samfund, der synes så tappet for idemæssig holdning til livets anliggender, at den nye generation tilsyneladende befinder sig i et ingenmandsland og gribes af en åndelig klaustrofobi, der giver sig besynderlige udslag.

Betragter vi vort samfund nu ved denne skoles åbning, synes det at være velindrettet. – Teknisk, økonomisk og socialt er det bedre udformet, end vi før har set, skønt langt fra tilfredsstillende. På et punkt mener jeg imidlertid, vi kan konstatere tilbagegang. De dannelsesidealer, folkehøjskolen stod for tidligere, har ikke fået en kraftig placering i funktionær- og bysamfundet, som er vort.

Da Thomas Bredsdorff i april 1907 åbnede sin højskole ved Roskilde Fjord, fremhævede han i sin tale nogle synspunkter, som jeg mener, vi også har brug for at bringe med os i dag. Han sagde således:

»Den dannelse, jeg ønsker det danske folk, det er først og fremmest den, hvor man forstår at samle sig om sit eget væsens kerne, hvor man ved fordybelse i sig selv har opdaget, at livets lykke til sidst afhænger af, om vi lærer, at åndeligt liv er det eneste virkelighedsliv, fordi det er det eneste, der har evighed i sig, men alt andet forgår.«

Folkehøjskolen er en personlig skole, det vil sige, at i den føres

der tale og samtale ud fra personlige vurderinger – og denne samtale må være afgørende for den opdragelse, denne skole tager op med de unge. De elever, højskolen i fremtiden møder, har gået længe i skole og der modtaget undervisning og også været optaget af såkaldte musiske og praktiske fag. De vil have oplevet dygtige lærere, som har opøvet eleverne i kunsten at stille spørgsmål, og der vil også være gjort forsøg på demokratisk udvikling og træning. Men den afgørende opgave for folkehøjskolen må være at give de voksne unge mulighed for at møde lærere, der fremlægger deres synspunkter og meninger, som de unge kan afprøve deres frihed på. Ud af denne meningsbrydning kan ske en personlig og åndelig vækst, som eleverne kan styrkes af i tilværelsen.

Bredsdorff siger det stærkt således: »Her sigter vi kun mod et rent åndeligt mål. Lad så kun senere eleverne vise i fagskolerne, at de ikke mindst nu, efter højskoletiden er i stand til at gøre en velskaffen dagens gerning som herrer over deres arbejde og ikke som arbejdets slaver.«

Denne menneskelige udvikling er vel mere vigtig, end vi tænker os, hvis ikke det tekniske og økonomiske pres skal true lykken i stedet for at fremme lykken. Dannelsen – også som menneskets opdragelse til fællesskab med andre og dermed ansvarlighed for de andre – overses i dag, hvor de etiske, moralske og kristne principper forvandles eller forringes.

Usikkerhed, ensomhed og psykiske problemer synes at være en større fare for fremtidens mennesker end fattigdom og arbejdsløshed. Politikere, nationaløkonomer og organisationsledere samler sig om at værne os mod de sidstnævnte faremomenter. Læger, pædagoger og socialrådgivere er imidlertid ikke i stand til at overvinde de førstnævnte problemer, hvis vi overser, at deres tilstedeværelse også hænger sammen med opdragelsens grundprincipper og vor etiske og religiøse holdning.

På denne baggrund kan det vel være naturligt endnu en gang at nævne Thomas Bredsdorff, når han i 1907 frygter, at »højskolen synker ned til at blive den livlige kundskabs- og kulturanstalt, som tiden fordrer.«

Mit ønske for denne skole skal være, at her må være forstander og lærere, der har evne og vilje til at møde eleverne med forståelse for deres personlige livssituation og samtidig arbejde ud fra dannelsesidealer, der kan give eleverne mulighed for at se deres eget liv i forhold til fortid, nutid og fremtid.

Jeres arbejde vil formentlig blive præget af, at der også er korte kursus på skolen. Det stiller sine ekstra krav til skolens folk, men det er en væsentlig opgave for højskolen at kunne invitere folk i alle aldre på højskole – og måske mange, som ellers ikke får lejlighed til at opleve, hvad en højskole er. At der bliver mange nye opgaver af denne art, er hævet over enhver tvivl, og det nye forslag til lov om folkehøjskoler, som snart er klar til at forelægges folketinget, tager ekstra hensyn til højskolernes korte kursus.

Den længere fritid vil blive brugt til »sabbats-perioder«, hvor højskolen kan invitere folk fra alle erhvervsgrupper på længere eller kortere højskoleophold. Men først og fremmest sigter højskolen på at samle unge mellem 18 og 25 år, således at disse elever får mulighed for en afbrydelse i deres lange mere eller mindre fagligt prægede uddannelsesforløb. Her ligger også i fremtiden højskolens hovedopgave. Jeg håber, at når folketinget har færdigbehandlet det lovforslag om tilskud til visse private skoler – derunder højskolen – som er forelagt tinget i denne samling – da vil det være et enigt folketing, der bekræfter en historisk linie i dansk kulturpolitik, at staten rundhåndet yder til fri skolevirksomhed, men den griber ikke ind i skolernes frihed til at tilrettelægge arbejdet.

Til sidst vil jeg gerne henvende mig med nogle ord til skolekredsen. I, der er samlet nu, og som med jeres støtte har været med til at starte Vestjyllands Højskole, har et stort ansvar for, at denne opgave lykkes. I skal danne læhegn, således at forstanderpar og lærere kan føle sig trygge i det arbejde, som nu begynder. Lige så vigtigt er det imidlertid, at I med tolerance og god vilje lader skolens stab arbejde i frihed. I vore dage, hvor højskolen ofte får elever, der ikke kender idegrundlaget for den skole, de søger, kan der – selv om skoleplanen er oplysende – opstå konflikter, som gør arbejdsvilkårene smertefulde. Kun, hvor der til stadighed er et trygt og åbent tillidsforhold mellem skolekreds – i det daglige gennem bestyrelsen – forstander, lærerkreds og elevholdene, kan tingene lykkes. Dette samarbejde er en kunst, men denne kunst må dyrkes på vor frie skole. Stærkt sagt kan det siges, at ingen stilling – hvis forholdene er dårlige – er så ufri som forstanderstillingen ved en fri skole. Hans tryghed og derudaf medarbejderes og elevers styrkes af skolekredsens trofasthed og stor-sindethed.

Jeg ønsker lykke for det arbejde, som nu begynder på Vestjyllands Højskole, og en indholdsrig gerning for alle, der på den ene eller anden måde forlader sig på denne skole.

Tidligere højskoleforstander UFFE GROSEN, Vallekilde, omtalte det store antal vestjyder, der har besøgt højskolerne, og fortsatte:

Vi er i dag samlet om noget meget bemærkelsesværdigt: Åbningen af Vestjyllands Højskole. Man kan undre sig over, at Vestjylland kom så sent med sine egne højskoler i betragtning af den store interesse for højskoletanken, der har været et vestjysk særkende. Jeg håber Vestjyllands Højskole må blive til gavn og glæde for alle, der har eller får tilknytning til denne skole.

Om højskolens gerning sagde Ludvig Schrøder, Askov, engang: Der, hvor folkets trang, som kan være forskellig på de forskellige steder og til de forskellige tider, møder lærernes evner, ligger højskolens gerning. – I fortsættelse deraf spørger Schrøder, er det ikke farligt at tillægge folkets trang en så stor betydning, for vil folkets trang ikke altid give sig udslag i krav om dygtiggørelse i elementære færdigheder, der kan få materielle værdier til følge. Schrøder svarer: Med hensyn til de unges krav om dygtiggørelse, er det et krav, der er naturligt og særdeles velberettiget, og ingen højskolelærer bør undslå sig for det møjsommelige arbejde at hjælpe de unge her. – Men så tilføjer han også, at de skoler, der bedst kan samle de unge år efter år, er dem, hvor det åndelige liv blev levet rigest.

Hvis vi kan bifalde Schrøders ord, så forstår vi, at højskolen kan aldrig blive en statisk skole med et færdigt autoriseret arbejdsprogram og livsmønster. Hvis vi skulle få en sådan patenteret højskole, vil det sikkert betyde højskolens død. Der sker forandringer fra slægt til slægt. Den største forandring i højskolen er fremkaldt ved den strukturændring, der foregår i vort samfund. Da højskolen begyndte, boede kun en femtedel af Danmarks befolkning i byerne. Det var blandt den store bondebefolkning, højskolen fik sin gerning i de første generationer. I 1969 er det kun ca. en femtedel, der bor på landet, og landboungdommen vil derfor ikke tilnærmelsesvis kunne fylde højskolerne længere. Men der er sket det lykkelige, at højskolen i de sidste årtier har fået forbindelse med byernes voksende befolkning. Skal et enkelt navn

nævnes i denne forbindelse, må det være Hal Koch, der skabte respekt for højskolen i vide kredse, som før ikke forstod højskolen.

Der er sket store forandringer i elevflokkens sammensætning og med elevernes hensigt med et højskoleophold. Tidligere var det almindeligt, at de unge efter endt højskoleophold drog tilbage til det erhverv, de kom fra. Det, der karakteriserer mangfoldige af nutidens elever, er det forhold, at de unge er i opbrud og skal finde et nyt erhverv. Det, den svenske højskole har været i årtier, er den danske ved at komme ind i, nemlig at den bliver et led i det almindelige uddannelsesbillede. Det skal man ikke beklage for meget, blot højskolen samtidig får lov til virkelig at holde højskole.

Før var realister sjældne på den almindelige højskole, og studenter var et særsyn. Nu har næsten alle vore elever enten realeksamen, eller de har gennemgået 8., 9. og måske 10. klasse i folkeskolen. De møder med langt større kundskabsmæssige forudsætninger, og det stiller store krav til nutidens højskolelærere. Imidlertid skal man ikke lade sig imponere for meget af denne real-skolevisdom. Selv om de ved bedre besked med mange ting, er det ikke givet, at de er mere modne eller mere udviklede.

Med hensyn til modenheden og udviklingen har det megen betydning i den aktuelle situation med diskussionen om demokrati på arbejdspladsen og dermed også i højskolen. Demokrati er en særdeles besværlig og ikke særlig effektiv arbejdsform for menneskers samvær, men demokrati er det eneste rigtige, og så må man tage besværlighederne med. Men demokratiet er ikke noget, man skal dumpe ind i, det skal man vokse ind i, som børnene i et fornuftigt ordnet hjem gradvis vokser til at få medbestemmelsesret i alle forhold.

Højskolen er ikke en ubeskreven tavle, den dag eleverne ankommer, og det er ikke meningen, at de efter tilskyndelse skal udfylde, hvad der skal stå på denne tavle. Der er skrevet på tavlen, inden eleverne kommer, og den indbyder de voksne unge til at være med til at bygge videre på højskolen, den bygning, der aldrig bliver færdig.

Højskolens venner må finde sig i, at arkitekturen efterhånden bliver lidt mindre stilren. Men sammen med demokratiet hører også modenhed og ansvar. Når en voksen ung mand eller kvinde frit har valgt sin skole og frit har valgt sit arbejdsskema, så forudsætter demokratiet, at vedkommende føler ansvar over for dette.

Jeg skal slutte med at sige, at med højskoler går det op og ned. Det er mit inderlige håb, at denne skole må få lov til at leve og virke fremover. Men den enkelte skoles tilværelse har altid og vil altid være usikker: men højskoletanken, den er så genial, engang sat ind i vort folk, at jeg aldrig tror, den vil dø.

Hvad solskin er for det sorte muld,
er sand oplysning for muldets frænde,
langt mere værd end det røde guld
det er sin Gud og sig selv at kende:
trods mørkets harme,
i strålearme
af lys og varme
er lykken klar!

Som solen skinner i forårstid,
og som den varmer i sommerdage,
al sand oplysning er mild og blid,
så den vort hjerte må vel behage:
trods mørkets harme
i strålearme
af lys og varme
er hjertensfryd!

Som urter blomstre, og kornet gror
i varme dage og lyse nætter,
så livs-oplysning og frugt forjætter;
vor ungdom blomster og frugt forjætter;
trods mørkets harme
i strålearme
af lys og varme
er frugtbarhed!

Som fuglesangen i grønne lund,
der liflig klinger i vår og sommer,
vort modersmål i vor ungdoms mund
skal liflig klinge, når lyset kommer:
trods mørkets harme
i strålearme
af lys og varme
er røsten klar!

Vorherre vidner, at lys er godt,
som sandhed elskes, så lyset yndes,
og med Vorherre, som ler ad spot,
skal værket lykkes, som her begyndes:
trods mørkets harme
med strålearme
af lys og varme
vor skole stå!

Grundtvig.

Hvad er det grundtvigske hos Grundtvig?

Foredrag af højskolelærer, dr. HOLGER KJÆR, Askov

(Gengivet i referat)

En fremragende dansk katolik, Peder Schindler skrev engang en artikel, som han gav den mærkelige titel »Grundtvig som eksistentialist«. Det er et mærkeligt fremmed ord, og jeg skal prøve at forklare det lidt nærmere, fordi jeg tror, at Peder Schindler har sagt noget meget væsentligt. Søren Kierkegaard siger om de store tyske filosoffer fra hans egen tid, at de har det som en mand, der har ladet bygge et mægtigt slot, men selv bor ved siden af i et skur. De havde skabt en tankebygning, men deres liv havde ikke noget med deres system at gøre. De boede selv ved siden af i deres eget livs lurvethed. Det gælder ikke bare vore filosoffer, det gælder os alle. Livet stiller et krav til os, en fordring, men i stedet for at forholde os personligt til denne fordring, laver vi en teori om den. Vi har nogle meninger, og dem er der ikke noget i vejen med, men vi bor ikke i dem. Det, som eksistentialemen går ud på, er, at det, vi giver udtryk for i anskuelser og meninger, ikke er det afgørende. Det, som det kommer an på, er vore handlinger eller mangel på handlinger. Vort håb og vore længsler, angsten og frygten, men allermest i erkendelsen eller mangel på erkendelse af vort nederlag. Når Peder Schindler har kaldt Grundtvig eksistentialist, er der det rigtige i betegnelsen, at Grundtvigs anskuelser var gennemlevet, gennemkæmpet og ofte gennemlidt. Gang på gang finder han sit udgangspunkt i historien, ofte langt tilbage, og der ud fra prøver han at forstå sig selv og sin samtid. Han prøver også at skabe en ny fremtid, en fremtid for sit folk og for menigheden.

Jeg vil prøve at vise det, ved at omtale nogle afgørende punkter i hans liv. Det første større skrift, han udsendte, er skrevet 1806 på Langeland. Det er præget af hans oplevelser og hans forelskelse. I det ydre er det en kritik af en oversættelse af et Eddadigt »Skirners rejse«. Et af digtene fortælles af Frey. Han har sat sig op på Odins trone og ser ud over alverden, gudernes verden, menneskenes verden og jætternes verden. I jætternes verden ser han en ung pige, Gerd. Han bliver betaget af hendes skønhed, en skønhed så stor, at hele naturen giver genskin af den. Men hun og hendes kærlighed hører jætterne til. Senere, efter 1810, siger Grundtvig

rent ud, at her er tale om syndig kærlighed. Alligevel byder Frey sin svend Skirner drage til Jotunheim, og han giver ham sit sværd med. Skirner begiver sig afsted, og efter at han er nået frem og forgæves har søgt at lokke pigen og udstødt forbandelser mod hende, blottes han sit sværd, og så lover hun at mødes med Frey. Kvadet slutter med Freys ord. »Lang er nat, længere tvende. Hvor kan min længsel udholdes?« Når Grundtvig skriver om digtet og oversættelsen, er det ikke sproglig interesse, men fordi han smerteligt har forstået, hvad digtet handler om. En kærlighed han ikke må give sig hen i, og som stiller ham i en situation, hvor han må vælge. Elskovens væsen er ikke harmoni, man kan flyde hen i, men et valg mellem godt og ondt.

Året efter fortsætter han denne tankegang med en anden afhandling om den gamle hedenske religion, asalæren. Den er skrevet ud fra det mægtigste digt i Eddaen »Vølvens spådom«. Der fortsætter han tankegangen og siger, at det gælder ikke bare elskoven, at det er et valg, der gælder hele livet. Livet er en kamp, et valg mellem godt og ondt, mellem lys og mørke. Harmonien findes kun i tidernes oprindelse. Livet er en strid, hvor det ikke går som i eventyret, at helten sejrer. I Vølvens spådom bukkes lysets ånder under sammen med mørkets, og alt var tabt, om ikke en genfødsel fandt sted.

Året efter igen udsender Grundtvig et skrift om nordens mytologi. Dette værk er skrevet under indtryk af hans egne oplevelser. Der er kun et Eddadigt, han bringer i sin helhed, og det er digtet om Freys kærlighed. Grundtvig tiltager sig så stor frihed, at hans eget syn kommer klart frem. Det afgørende punkt i digtet er det sted, hvor Frey giver sværdet fra sig. Freys sværd betyder for Grundtvig åndens sværd. Det er symbolet på hans guddommelighed, eller for at sige det mindre højtideligt, symbolet på hans menneskelighed. Digtet slutter med to smådigte, der står helt for Grundtvigs egen regning. Der er først et digt, som danner en vekselsang med småfuglene. Den ene fugl taler om, at snart vil Muspels sønner komme. Muspels sønner er ildjætterne, og Ragnarok indledes med, at disse jætter rider frem. »Tiderne lide, snart skulle Muspels sønner fremride. Ved da den svage, hvormed han skal stride.« Den anden fugl svarer: »Sit sværd og sin styrke for møen han gav, så grave i mørke sig guder en grav.« Tilsidst kommer Loke frem, og han viser sig nu, som den han er, en jätte, der bebuder Ragnarok.

Nu kan man spørge, hvad det er for en opfattelse, man møder her? Siden sidste krig har man studeret Grundtvig meget ivrigt, og der kommer den ene videnskabelige afhandling efter den anden. De kan være meget uenige disse grundtvigforskere, men en ting er man enige om. Grundtvig var ikke romantiker efter 1810. Hvis man tænker på de afhandlinger og digte, der her er nævnt, kan man spørge: Var han det før 1810? Grundtvig længes efter harmoni, men det er fordi, han ikke har den, og det siger han rent ud i sin afhandling. Han gennemgår først det store digt »Vølvens spådom«, og bagefter prøver han at sige noget om digteren. Man ved ikke noget om denne digter, han var ukendt, men man kender ham gennem digtet. Grundtvig skriver: »Han skuede trindt med sit dybe blik for at finde billedet af det harmonisk herlige, som han havde opsvunget sig til, nemlig sin længsel, men strid var, hvad han fandt. I uafbrudt kamp mod jord og dyr, mod hinanden, så han menneskene stå, sejre og segne. Løftede det udmattede øje sig mod himlen, da så han lyset stride mod mørket, og stirrede han i sit eget indre, da synes ham den hele udvortes kamp kun som et svagt symbol for den, der sammenkrympede hans væsen.« De sidste ord er de afgørende. Livet er ikke harmoni, det er det modsatte, det er disharmoni, der gør et opgør uundgåeligt. Kierkegaard taler et sted om, at livet er et enten-eller, et valg hvor man vælger, også ved ikke at vælge. Det, vi møder hos Grundtvig, er ikke en nordiskhed, der er sig selv nok. Han søger i den nordiske digtning det menneskelige, sandheden om mennesket, der stiller ham over for et enten – eller. Dette finder han klarest udtrykt i den oldislandske digtning, og det er den, han holder sig til, ikke den romantiske. Det er sådanne tanker, vi møder i tiden fra 1805 til 1810, fra han er 22, til han bliver 27 år gammel. Denne tid er ikke bare en episode i hans liv. Der er en tilbøjelighed til at betragte hans liv som en række af omvendelser. Det er selvfølgelig vigtigt, at der er selvpogør, men det er ikke noget konstant. Der er også ting fra den første periode, der står fast for ham. Dette at livet er en kamp og skal være det.

I slutningen af 1810 bryder han sammen, han er på grænsen af sindssyge, men efter den tid kommer der noget nyt frem. Han opgiver ikke troen på, at livet er en kamp, men denne kamp kommer til at stå for ham som noget mere ubarmhjertigt. Hvad de tanker går ud på, der kommer frem efter sammenbruddet, ser man bedst af nogle digte eller brudstykker af digte fra denne tid. I et af

disse siger han: »Afgrundens fyrste er mægtig på jord, helvedes urene ånder i kor juble ved slægternes jammer.« Ellers er Grundtvigs salmer jo en jubel, ikke over mennesket, men over frelsen. Næste vers begynder sådan: »Lyset udsprang fra den evige gud delt i så mangan en stråle, mørkheden vælder af Satanos ud . . .«, så standser digtet, han kan ikke komme videre. Det, der gør, at han ikke kan komme videre, er en personlig oplevelse. I et af versene lyder det: »Når mine sønner for mig stå, da må jeg svarlig grue, da tør jeg aldrig tænke på den hellige at skue. Og dog, fra dig mit lys min gud, i evighed at kastes ud, hvo kunne det udholde.« Det er en erkendelse, der ligger bag, en erkendelse af syndens magt.

Den erfaring, den unge Grundtvig når til i slutningen af 1810, er den samme, som Luther når til i klosteret. Der er en historisk linje, der forbinder ham med Luther og længere tilbage med Augustin og Paulus. Hos dem alle er det et spørgsmål om nåden som det inderste i kristendommen. Grundtvig fastholder, at livet er en kamp, og efter 1810 står det lige så klart for ham, at mennesket er fortabt, hvis der ikke findes en virkelighed bag ordet nåde.

Grundtvigs sande udtryksform er ikke teologien, det er salmedigtningen. I en salme siger han: »Af guds nåde alle tråde spindes til vor helgendragt.« Denne salme står i modsætning til Brorsons »Den store hvide flok vi se«. I denne salme hedder det i sidste vers om de hellige: »Så lev nu evigt vel og høst, hvad du har sået med suk og gråd.« De hellige høster, hvad de har sået. Det er dette, Grundtvig totalt fornægter. I den hellige, hvide dragt er hver tråd spundet af Guds nåde, ikke af mennesket. Når Grundtvig skriver salmer, siger han uden betænkning: »Alt står i Guds faderhånd, hvad han vil, det gør hans ånd.« Det samme siger Luther i sit teologiske sprog i skriftet »Den trælbandne vilje«. Trods det fælles syn på nåden er Grundtvigs og Luthers menneskesyn forskelligt. Grundtvig havde aldrig som Luther kunnet tale om de to regimenter, det verdslige og det åndelige. Luther siger om det åndelige rige, at det er et nådens og barmhjertighedens rige, og det kan Grundtvig helt tilslutte sig. Så taler Luther om det verdslige regimente, og her siger han, at det er den guddommelige vredes tjener over de onde, en forløber for helvede og den evige ild. Grundtvig havde aldrig kunnet skrive en bog som »Den trælbandne vilje«.

der er Luthers hovedskrift. Skriftet er formet sådan, at det ikke blot giver nåden alt. Med ubøjjelig logik overdøver det al tale om, at mennesket er skabt i Guds billede. Skulle man tage Luther på ordet, så var der ikke noget at tale til hos det faldne menneske. Det er det, Grundtvig ikke kan være med til. Mennesket er, selv i sit fald, menneske.

Grundtvig brugte år af sit liv til at fordybe sig i den gamle hedenske religion, men afklaringen af skabelsestanken kommer dog senere. Det er først, da han fordyber sig i en kirkefader, som ikke mange kender navnet på, nemlig Irenæus. Her træffer Grundtvig tanker, som han selv havde tumlet med. Tanken om livet som en kamp, om ordet, der blev kød, og tanken om kødets opstandelse.

Irenæus levede og virkede i Sydfrankrig det meste af sit liv, først som præst og senere som biskop. Irenæus er en af de største skikkelser blandt kirkefædrene, den første der giver et udsyn over den kristne tankeverden.

Karl Barth har engang inddelt kirkehistorien i tre perioder. Det første hovedafsnit fra apostlene til Konstantin den Store og kirke-mødet i Nicæa 325. Det møde, der gjorde ende på kristenforfølgelserne, men samtidig gjorde kristendommen til statsreligion. Det andet afsnit er tiden fra 325, da stat og kirke, kristendom og kultur indgår en forbindelse, historisk betydningsfuld, men for den kristne tanke ofte skæbnesvanger. Det tredje afsnit begynder i vor tid, og det betyder, at de politiske magter og de hedenske kulturer, der var forbundet med kirken og kristendommen, gør sig fri igen, ikke bare af kirken, men også af kristendommen. Det var klart situationen i 1930, da Barths udtalelse faldt.

Det er opløftende, at Grundtvig finder sit udgangspunkt, ikke i den lutherske tradition og heller ikke i den katolske, men i det første århundrede af kirkens historie. Dengang kirken endnu var en lidende og kæmpende kirke.

Det er i denne tid Irenæus hører hjemme, og det er denne mand, der får så stor betydning for Grundtvig. Ikke bare for hans kirkesyn, men også for hans menneskesyn.

Irenæus har efterladt sig nogle skrifter, fem bøger mod kætterne, som han kalder dem. Så sent som i 1904 fandt man endnu et skrift af ham i en armensk kirke. I bøgerne vender han sig mod nogle folk, som kaldtes gnostikerne, en udbredt religiøs, filosofisk retning. Det er svært at få fat på, hvad de egentlig vil, men der er to ting, som står klart. For dem er skaberen een, og det er

egentlig ikke en gud, nærmere en halvgud, som der også er noget ondt ved, og frelseren er en helt anden. De skelner altså mellem skaberen og frelseren og videre mellem Jesus og Kristus. Jesus er kun et menneske, men Kristus er en guddom. Kort sagt, de skiller skabelsen fra frelsen, og de fornægter Kristi menneskelighed. Irenæus vender sig også mod deres opfattelse af det evige liv. Gnostikernes lære herom er beslægtet med Platons tanker. Efter Platons opfattelse, må der skelnes mellem sjæl og legeme. Sjælen hører ideernes verden til, det guddommelige verden. Legemet hører støvets verden til og er underkastet forgængelighedens lov. Sjælen er ved sin egen kraft evig. Hos Platon er det egentlige menneske, ikke mennesket som vi ser, men sjælen. For Irenæus derimod, er det rigtige menneske, det menneske vi ser, mennesket af krop og sjæl, og det er dette menneskes opstandelse ved Kristi kraft han tror på. Fornuften kan godt gå ind for Platons tankegang om sjælens udødelighed, han var ingen sinke, når det gjaldt om at veje tanker og argumenter. Men for kødets opstandelse var der ikke anført en eneste sandsynlighedsgrund, allermindst et bevis. Og dog er det kødets opstandelse, menneskets opstandelse, den kristne bekendelse bygger på, og som Irenæus forfægter. En oprejsning for mennesket, som vi kender det, mennesket af kød og blod, skal give dette væsen af forkrænkelighed og død, evigt liv og uforkrænkelighed. Evtigt liv er for Irenæus ikke bare en individualistisk sag. Det er et spørgsmål om fællesskab mellem mennesker og gud, og det er jo vanvid for fornuften. Al erfaring taler for det modsatte med frygtelig entydighed. Når Irenæus finder det enkelt og ligetil, så er det, fordi han tænker på en anden måde end vi. Han spørger nemlig ikke om vor kraft. Medens Platon vil bevise sjælens udødelighed ud fra sjælens egne muligheder, så går Irenæus den modsatte vej, og begrundet sin påstand ud fra menneskets magtesløshed. Menneskets legeme er for Irenæus ikke noget lavt og uselt, tværtimod, det er et kunstværk. Han undrer sig over hver enkelt del af kunstværket og udbryder: »Denne menneskelige legemsbygning, der stykkevis lader sig beskrive, er dog visselig ikke udført uden megen visdom, men hvad der bærer præg af Guds kraft og visdom, det bærer også præg af kraft.« Protestanterne, eller langt de fleste af dem, springer over, at Gud er skaberen. Det betyder ikke noget virkeligt for dem, det er blot Gud som frelseren. De synes ikke, det er umagen værd at tænke over, hvad det vil sige, at Gud har skabt mennesket i sit billede og efter

sin lignelse.. Eller, som det hedder i den svenske bibeloversættelse, til Guds billede.

Mennesket er for Irenæus under evighedens synsvinkel som et barn, der har mulighederne i sig, er skabt til vækst. Denne karakter har mennesket bevaret også efter synden. Vi fornægter dette anlæg, men Gud opretholder det, sådan at Augustin kan sige med sandhed: »Du har skabt os til dig. Vort hjerte er uroligt, til det finder hvile hos dig.« Når Irenæus siger, at mennesket er skabt i Guds billede, vil det for ham sige et billede på Jesus Kristus. Her kommer Johannesevangeliet ind i hans syn. Først når man har gjort sig det klart, forstår man Irenæus og dermed Grundtvig. I første kapitel af Johannesevangeliet hedder det: »I begyndelsen var ordet, og ordet var hos Gud, og ordet var Gud.« Ordet betyder her Kristus. Om ordet, på græsk logos, fandtes der hos de hedenske grækere en række filosofier eller filosofiske systemer. De var uenige om mangt og meget, men en ting var de enige om. Ordet var noget ophøjet, det kunne ikke være noget menneske. Så kommer evangelisten Johannes og siger, at mennesket Jesus var logos. I ham så Johannes en åbenbaring af livets og skabelsens gåde. Til billedet på Gud skulle synderen frigøres og genskabes, ikke til et nyt menneske, men til det han i skabelsen var bestemt til at være, menneske.

Det er disse tanker, vi møder hos Grundtvig. Han giver udtryk for det i en af sine salmer. I første vers taler han om ordet, der med guddomsmagt skaber alt og tilsidst mennesket. Dette ord kalder han genlydsordet, fordi mennesket er bestemt til at give genlyd af guddomsrøsten. I det følgende vers tales om syndefaldet, genlydsordet bliver afskåret fra sin rod. Videre fortælles om Kristi genkomst. Håbet om et rige på jord. Det er det håb, som vor slægt har tabt, men som Grundtvig kalder »guldhjelmen om de kristnes hoved«. Indtil dette rige kommer. Irenæus kalder det sønnens rige, da er alt strid.

Der er en anden tanke, som man møder hos Grundtvig Det er den tanke, at livet er og bliver en gåde. Men når den gåde klarer sig som i slørede omrids, at livet er kamp, da er vi ved Grundtvigs oplevelse i ungdommen. Disse to ord, gåde og kamp, er grundordene i hans opfattelse af livet. I det store kirkehistoriske digt »Kristenhedens syvstjerne« sammenfatter han disse ord i et, kamp-livsgåden. Ud fra dette ene ord bestemmer han, hvad højskolens oplysning går ud på. I et digt om højskolen lyder et af versene

sådan. »Sig en folkelig højskole rejser i nord, og fra alle lærestole mødes Mimers ord: »Sollystanken, sejersdåden, som kan løse kamplivsgåden, findes kun hos hviden Krist.« Der skal en sollyst tanke til, en tanke, der får sit lys ovenfra. Men det er ikke nok med tanken, der skal også dåd til, og dåden kan, når der tales om Kristus, ikke være noget andet end opstandelsen.

Grundtvig taler om højskolen som skolen for livet. Om oplysningen siger han, at enhver oplysning, der er nedladende, er uden værdi. Spørgsmålet er, om ikke den meste oplysning, vi møder i dag, netop har denne karakter, og hvis den ikke har det, er den plat. Den folkelige oplysning er det, der står os nær som mennesker. Ungdommen skal, som Grundtvig siger, lære og lære at holde af. Jørgen Bukdahl siger, at det vigtigste i Grundtvigs højskole-skrifter ikke er de planer, han kommer med, men det syn, der ligger bag, og det møder man langt klarere i andre skrifter og i salmedigtningen. Kristen Kold havde vist ikke set et eneste af Grundtvigs højskoleskrifter, og dog var han, efter Grundtvigs udsagn, den der havde forstået ham bedst.

Det skrift, der giver den bedste forståelse af hans højskolesyn, er skriftet om højskolen i Gøteborg, den videnskabelige højskole. Ganske bogstaveligt går skriftet ind for at skabe et stort fællesnordisk universitet, ikke et folkeuniversitet eller akademi, men et sted, hvor man samlede sig om den videnskabelige forskning. Dog siger dette skrift noget væsentligt om det folkelige. Det hænger sammen med, at Grundtvig havde et mærkeligt syn på videnskaberne. Grundtvig siger, at de alle har bidraget til at forstå historien om mennesketankens kampe og nederlag. Hvis det er historie, så må det være afhængigt af synet på mennesket, og det syn kan man ikke få fra psykologien eller biologien. De kan give bidrag og oplysninger herom, men de kan ikke vise hen til det egentlige. Det er noget ubeviseligt, der hviler i troen. Det er det, Grundtvig er klar over. Der findes ubeviselige forudsætninger, som historien bygger på. I skriftet formuleres det som to fordringer til skolen. Først, siger han, skal skolen lade himmel og evighed ske ret. Det kan man kun ved at gå ud fra, at mennesket er mere end en biologisk størrelse, ved at gå ud fra, at mennesket er noget, der må ses i forhold til noget ufatteligt. Den anden fordring han stiller, er den mærkelige, at skolen skal give kirken dens rette plads. Her taler Grundtvig ikke om kirken som institution, han tænker på fællesskabet med den opstandne. Det er for Grundtvig en virke-

lighed, og derfor må han i sit syn på mennesket gå ud fra det.

Hvad har disse mærkelige tanker at gøre med os og den folkelige oplysning? Jeg tror, de har noget afgørende at sige os. Hvis al oplysning er rationel, et spørgsmål om fornuft og klar tænkning, så bliver folkeoplysning kun noget udvandet. Kun hvis der i oplysningen om menneskets menneskelighed findes noget, som hviler på troens grund, kan der blive tale om sand folkeoplysning. En oplysning, der bygger på ubeviselige forudsætninger om mennesket. Man kommer ikke uden om de mærkelige ord i det vers jeg citerede: »Sollystanken, sejersdåden, som kan løse kamplivsgåden, findes kun hos hviden Krist,« hvis man vil forstå Grundtvigs syn, ikke bare på højskolen, men på hele livet.

Jakob Knudsen og Rousseau

Foredrag af provst JØRGEN JENSEN, Thorstrup

(Gengivet i referat)

Rousseau er født i 1712. Moderen har han ikke kendt, hun døde, da han var ganske lille, og faderen skildres som en urolig og meget lidt samvittighedsfuld natur. Når faderen i ny og næ tog sig lidt af drengen, så var deres samvær, ifølge Rousseaus egne erindringer, meget følelsesbetonet. Faderen kunne sige til drengen: »Skal vi tale om mor?« og så svarede drengen: »Så skal vi altså til at græde.« Så talte de om moderen, men den kvinde, de sad sammen og begræd, havde faderen i flere år overladt til sig selv. Der blev også læst, når faderen gad, og da drengen blev så gammel, at han selv kunne læse, læste han også højt. Rousseau skriver i sine erindringer: »Mine heltes indbildte ulykker har voldt mig hundrede gange flere tårer i min barndom, end mine egne nogen sinde har fremkaldt hos mig.«

Her kan man dårligt lade være med at tænke på Jakob Knudsens barndom, hvordan der blev læst og fortalt for ham. Rousseau blev grebet af det, han hørte, men det var en grebethed, der havde med det følelsesmæssige at gøre. Jakob Knudsen kunne i sandhed også sige, at han blev grebet af den fortælling, han hørte fra sin far og mor, men det var i bogstavelig forstand, han blev grebet og holdt fast. Moderens fortælling af bibelhistorien får ham til at undres over, at denne fortælling aldrig ender. Han er vant til fra eventyrene, at det er slut, når prinsen har fået sin prinsesse, men her er der ingen ende. Så er det, han spørger: »Mor, slutter historien aldrig?« og hun svarer: »Nej, min dreng, den slutter aldrig, for du er selv med i den historie.«

Rousseau blev tidligt overladt til sig selv. Da han var en 15–16 år, måtte faderen flygte, fordi han havde lagt sig ud med en medborger. De følgende 50 år, Rousseau blev 66 år gammel, flakkede han om fra sted til sted, levede uden hjem og fædreland. I en årrække boede han hos en adelig dame, hvis elsker han blev, og her begyndte han sit forfatterskab.

Det var ikke blot i det ydre, Rousseau førte en omflakkende tilværelse. Han skiftede ofte overbevisning, og det foregik lige så let, som når man skifter overfrakke.

Medens Rousseau boede i Paris, indledte han et forhold til en

tjenestepige. Han fik fem børn med hende, og disse børn blev sendt på hittebørnshospitalet. Det var en kendt sag, at disse børn fra hospitalet enten døde tidligt eller endte som forbrydere og skøger. Her må man uvilkårlig tænke på Jakob Knudsen og det ansvar, han følte overfor sine børn.

Sådan var altså den mand, hvis skrifter fik en så afgørende betydning for mange mennesker. Rousseau skrev om børne- og ungdomsopdragelse, samfundsspørgsmål og moral i sine romaner.

I en afhandling »om at digte« siger Jakob Knudsen, at det er ligegyldigt at spørge en forfatter om, hvad han vil med sine skrifter. For de mennesker, der ikke er digtere, er fantasien en leg, og de kan fantasere ganske frit. Kunstneren derimod ved, at fantasi- leg er et, fantasiarbejde noget ganske andet, han er bundet af forskellige love, og svigter han disse love og gør sig til herre i sit fantasirige, svigter han sandheden. I stedet for at spørge om opgaver og hensigter, må man spørge digteren, hvad han ser, hvad han er nødt til at se, så snart han åbner sine øjne, så har man den digtning, han er bundet til i fryd og smerte.

Det er ikke vanskeligt at se, hvordan Rousseau var nødt til at se på livet. Det grundlæggende i hans livssyn kommer tydeligst frem i romanen Emile. Den første sætning i denne verdensberømte roman lyder sådan: »Alt er godt, som det kommer fra skaberens hånd.« Den anden sætning lyder: »Alt udarter sig under menneskets hænder.«

I dette er der i og for sig ikke noget nyt. Hvad andet ligger der i den gamle paradismyte end det, Rousseau har udtrykt gennem disse to sætninger. Forskellen i denne forbindelse mellem Rousseau og Jakob Knudsen, er, at Rousseau vil sige, at det er muligt at bevare mennesket i den skikkelse, det havde, da det blev skabt. Med andre ord, man kan skabe paradiset på jorden. For Jakob Knudsen er paradiset borte, og hvert menneske, som fødes, har i sig roden til det, som ødelægger livet. Når Jakob Knudsen kan sige sammen med Grundtvig, at i os selv er intet godt, men kun ondt desværre, for der er intet godt uden for Vorherre, vil Rousseau dertil sige, at hvis hvert menneske får lov til at følge sin natur uden indgriben udefra, vil jorden blive forvandlet til himmel. Mennesket vil ikke blive forkvaklet, hvor det vokser op i virkelig frihed. Ordene adlyde og befale skal være bandlyste fra barnets ordforråd, og der må ikke være pligt og tvang. Det naturlige menneske må være målet for opdragelsen.

Hvis man læser Jakob Knudsens skrifter og romaner igennem, møder man kun Rousseaus navn to gange. Det ene sted er i artiklen livsfilosofi om folkelig vækkelse og dannelse, det andet i novellen Hans Peter fra 1911. Her lader han en lærer, som er fritænder, sige, at frygten for Gud og hans straf ikke er noget moralsk motiv. Kun når man gør det gode, fordi det stemmer med ens natur og væsen, handler man moralsk. Der kan være det menneske, for hvem det at stjæle er en ganske naturlig ting. Hans handling kan ikke kaldes umoralsk, selv om samfundets straf naturligvis må ramme ham.

Der kan ikke være nogen tvivl om, at Jakob Knudsen har opfattet Rousseaus tanker på denne måde og sætter ham i forbindelse med det, som blev kaldt det moderne fritænkeri. Dybest set har Jakob Knudsens produktion forbindelse med Rousseau. Hvordan var så hans holdning over for Rousseau og de tanker, han førte frem? Nogen vil mene, at det spørgsmål er let at besvare. Jakob Knudsen måtte vel ifølge sit livssyn være en modstander af Rousseau. Så enkelt kan man nok alligevel ikke besvare spørgsmålet. Selv om Jakob Knudsen havde et ganske andet syn på opdragelse og var dybt uenig med Rousseau, når det drejede sig om deres syn på livet, var der andet i de rousseauske tanker, som han havde sværere ved at komme uden om.

Jakob Knudsen vil sige i forbindelse med opdragelse, at det barn, der har fået lov til at følge sin natur og aldrig nogen sinde har stået over for en myndighed, det lærer simpelthen aldrig livet at kende. Med livet mener Jakob Knudsen noget ganske bestemt, han mener nådens Gud. Her er ikke tale om at lystre, men om at lyde, og for Jakob Knudsen er lydighed uløseligt forbundet med kærlighed. Der hvor der kræves lydighed og ansvar, der bliver livet til virkelighed, og barnet får noget andet at tænke på end sig selv. Det menneske, der kun har sig selv at tænke på, går til i ensomhed og kedsomhed, hans liv bliver en jagen efter oplevelser, og han skuffes, for paradiset er stadig lige fjernt. Den virkelige oplevelse, som består i at møde nådens Gud, møder dette menneske aldrig eller sjældent.

I Lutherromanen »Angst og mod« er der en ung mand, Tilio hedder han, som har fået en rousseausk opdragelse. Denne unge mand er ved at gå til i kedsomhed og længes efter at møde det, han kalder den store forandring. Han beder om at måtte følges med Luther, men Luther siger til ham: »Den store oplevelse, den store

forandring du taler om, den er jo sket, for det store i livet, det sker altid tyst og i stilfærdighed. Den store forandring er, at blive befriet fra sin skyld. Der er ingen nød så stor som at bære skyld, og ingen lykke som den, at blive befriet fra denne skyld. Det er den eneste store forandring, der er værd at tale om, thi den forandrer verden fra et helvede til et himmerige.«

Jakob Knudsen havde det syn, at det eneste, der kunne føre et menneske fra ensomheden ind i et fællesskab, var tro, var, at man sammen hørte nådens ord.

Der er en ting mere, som gør Jakob Knudsen til en uforsonlig modstander af det rousseauske menneskesyn. En alvorlig følge af dette syn er, efter Jakob Knudsens mening, at man bliver slap og tilfældig i sit væsen og ikke formår at træffe et valg. Den forkælede vænnes til at betragte sig selv, fordi der ikke er andet, der optager ham. Livet får aldrig magt over barnet, med mindre barnet ser og fornemmer modsætningen mellem lydighedens himmerig og u lydighedens helvede.

Trods stærke modsætninger var der alligevel noget i det rousseauske livssyn, der tiltrak Jakob Knudsen. De, der har læst dobbeltromanen »Gæring og afklaring«, vil huske en kvindeskikkelse i disse bøger, Rebekka Woltersien. Hun er fritænker og lever helt efter sin natur. Der er intet udefra, der binder hende eller stiller krav til hende. Hvordan hendes opdragelse har været, er der ikke fortalt noget om, men man kan dårligt forestille sig, at den har været Jakob Knudsen'sk. Alligevel har hun undgået rodløshed og er ikke blevet selvspejler. Hun er hel i sine beslutninger, er uafhængig af menneskers dom, og da Gud ikke eksisterer, har hun heller ikke noget ansvar overfor ham. Hun har ansvaret for sig selv, hvis hun da overhovedet kunne tænke sig at anvende sådan et ord. Der er ingen tvivl om, at Jakob Knudsen beundrer denne kvinde og føler sig tiltrukket af hende. Men hvor meget Jakob Knudsen. Karl i romanen, betages, så ved han dog inderst inde, at Rebekka ikke er sandheden for ham. I bogen siger Karl: »Jeg har været borte fra Gud, og jeg har dog vist alligevel altid troet på ham.«

Jakob Knudsen må trods sin beundring sige: jeg kan ikke, det kan ikke lade sig gøre dette her, dette er leg, og Gud er virkelighed. Spørgsmålet for Jakob Knudsen bliver, om et kristent menneske kan handle ud fra sin natur. I romanen »Inger« tager han spørgsmålet op og prøver på at besvare det. De to unge mennesker

i romanen prøver på at leve ud fra deres natur og gøre hvad de vil. Inger er nærmest hedning, men Ditlev er kristen. Ditlevs far har et bestemt udtryk, som han holder meget af, Guds solskin. Det væsentige er, at mennesker kan bevare Guds solskin i deres hjerter. Kan du bede dit fadervor og bekende din tro, siger denne far, og har du lyst til det, da er alting godt. Så kan du leve, som du vil, og behøver ikke at tage dig af, hvad andre mennesker mener. Inger og Ditlev elsker hinanden, og da Ingers mand nægter hende skilsmisse, flytter de sammen uden at være gift. Ditlev føler stadig, at han har Guds solskin i sit hjerte, men alligevel går det ikke. De kan ikke bære forargelsen. Min ære er da min egen, siger Ditlev til faderen. Hvad kommer den andre mennesker ved? Men faderen indrømmer, at han har opdraget Ditlev forkert. Hvis man krænker samfundets moral og love, må man selv undgælde herfor. Jakob Knudsen vidste, hvad han talte om. Han kom selv til at betale dyrt, fordi han gik uden for de vedtagne normer.

Hovedemnet for disse foredrag, der holdes her ved Vestjyllands højskoles åbning, er »Højskolens grund og målsætning«. Efter foredraget vil nogen måske spørge, hvad mit foredrag her har med skolens grund og målsætning at gøre. Der kan siges meget, som slet ikke er omtalt i dette foredrag, om Jakob Knudsens syn på at holde højskole. Men det væsentlige også på en højskole må vel være, at erkende menneskets virkelighed og tale om, hvad der er givet os mennesker.

Jakob Knudsen taler i et foredrag, som han kalder »Livets ironi«, om, hvad det vil sige at blive voksen. Han fortæller om nogle udvandrere, som er på vej til det forjættede land. Det er aften, solen er ved at gå ned. I havneindløbet til New Yorks havn står frihedsgudinden med sin fakkell og forjætter dem alt det, som nu skal komme. Da de er sejlet hende forbi, vender de sig om. Hun står der stadig, men nu er der noget uhyggeligt ved hende. Hun står der mod den mørke baggrund, og noget siger dem, at det vil ikke gå, som de har drømt. At være voksen er at erkende, at paradiset ikke længere er her på jorden. »Så lad os i verden om Edens lyst ej spejle fra bjergenes toppe, men elske det billed vi har i bryst og paradisi søge histoppe.«

På en højskole skal der føres voksen tale, og for Jakob Knudsen er denne tale løgnagtig, hvis man oplyser om livet uden at minde om den virkelighed, at vi mennesker er syndige.

Menneske først og – sidst

Foredrag af provst E. STOUGARD-THOMSEN, Thorsted

(Gengivet i referat)

Jeg har fået til opgave at sige noget om højskolen og det kristelige. Jeg vil begynde med at pege på den stærke udvikling, der har fundet sted i forholdet mellem højskolen og det kristelige i den senere tid. Det er den grundtvigske højskole, der her er tale om. Navnet dækker en broget mangfoldighed, men der er visse træk, der går igen fra skole til skole.

Det var for ca. tyve år siden ikke almindeligt at undervise i kristendom på de grundtvigske højskoler, det overlod man til de indre-missionske. På den højskole, hvor jeg selv var elev for en snes år siden, fandtes faget kristendom ikke på timeplanen. Ud over de almindelige praktiske fag, blev der undervist i historie og digtning, og formålet med denne undervisning var, at skildre den åndelige kamp, der har fundet sted i vort folk op gennem tiderne. Selv om kristendom ikke indgik i den almindelige undervisning, og kristelige emner kun lejlighedsvis blev berørt i foredragene, så fandtes kristendommen på skolen. Hver dag begyndte med morgensang, og ved samme lejlighed lød også troesbekendelsen og fadervor. Vi sang til bords før middagen, og dagen sluttede med aftensang. Der rådede på skolen det, som man i gamle dage kaldte kristelig husorden. Kerteminde folkehøjskole, som jeg her taler om, havde nok sit særpræg, men hvad timeplan og husorden angår, har den været typisk for en hel række af grundtvigske skoler. Kristendommen lå i baggrunden på en selvfølgelig måde, som evigheden ligger bag ved alt, hvad der foregår på historiens scene. Den var en del af rammen om livet på skolen, og eleverne fandt sig i det i al uskyldighed.

Siden da er der sket meget. Først og fremmest har vi mistet en stor del af gamle dages uskyld. Man er blevet klar over, at den stærkeste åndelige påvirkning ikke altid foregår, hvor man vender sig direkte mod eleverne. Det, der virkelig sætter sig fast og binder, er ofte sivet lige så stille og umærkeligt ind. Der råder i dag en stærk overfølsomhed overfor åndelig påvirkning, ikke mindst den, der gør sig gældende i rammer og struktur. Man er især bange for, hvad der kan påvirke i al stilfærdighed. Der er ikke

noget at sige til det, selv om reaktionen undertiden nærmer sig det hysteriske. Mennesker må virkelig have mulighed for at værges sig mod åndelig påvirkning, og den mulighed får man kun, når det, der er rammen om livet, samtidig står til debat, så det kan udsættes for åben kritik. Det er på den baggrund, man skal se det forhold, at kristendommen efterhånden er kommet ind på de grundtvigske skolars timeplan. Så længe man kun mødte kristendommen som en slags baggrund for livet på skolen, lå det tungt for oppositionen at komme til orde. Først da faget kom ind på timeplanen, kom der luft til. Hvordan det er gået med den kristelige husorden rundt om på skolerne, ved jeg knap, men jeg har en fornemmelse af, at den ikke spiller den samme bærende rolle, som den har gjort før. En ting er givet. De stærke bånd, der engang bandt højskole og kirke sammen, er slækket betydeligt.

Fra begyndelsen lå valg- eller frimenighedskirken mange steder tæt op ad højskolen, og det var ofte de samme mennesker, der havde rejst både skole og kirke. To bygninger i nabolag med hinanden, men med hver sit virke og på hver sin grund. Det er det oprindelige billede af forholdet mellem højskole og kirke. Om søndagen hørte man klokkerne ovre fra kirken og så folk strømme til. Var der blot et nogenlunde godt forhold mellem skolens forstander og kirkens præst, så man også skolens forstander gå over og slå sig ned mellem kirkefolkene. Med sin person knyttede han den kristelige ramme om skolens hverdag sammen med kirkens gudstjeneste, og i mange tilfælde blev resultatet en stærk tilstrømning af elever til kirken.

I dag er det meste af denne gamle verden forsvunden. Bygningerne står endnu, og de søges stadig, men der er ikke det samme spændingsforhold som før. De ligger der snarere som øer, og det mønster, der engang vævede tingene sammen og skabte orden og sammenhæng, bliver knap forstået længere. Den folkelige bevægelse, der bar højskolen og de frie kirkelige kredse, er tyndet ud, og persondyrkelsen på skolerne er afløst af et mere eller mindre moderat ungdomsoprør. Man skal ikke beklage denne udvikling. Det kan ikke udelukkes, at denne frigørelse fra sekundære bånd, kan gøre mødet med kristendommen og evangeliet til et mere ægte møde. Der er forsvundet en hel række støtter og stivere for det kristeliges position på højskolen, men sagen selv er ikke forsvundet. Kristendommen er blevet et fag mellem andre fag, som regel valgfrit. En interesse man kan hengive sig til og dyrke på linie

med andre fag, som højskolen i disse år har åbnet dørene for. Hvordan det så vil gå med dette særlige fag, vil afhænge af så mange ting: af elevens interesse og lærerens evne, måske også hans popularitet. Hovedsagen er, at der er blevet plads for dette særlige stof på skolerne. Der er lukket op for det ny og det gamle testaments verden, og de tanker og problemer, der gror ud af de gamle skrifter.

Der er en anden måde, hvorpå højskolen kan få betydning for det kristelige, en mere indirekte måde. De gamle grundtvigske højskolefolk ønskede ikke at prædike eller undervise i kristendom. Alligevel følte mange af dem sig som en slags tjenere for kirken. De ønskede at gøre, hvad man i bibelsk sprog kaldte en Johannes Døber gerning. De ønskede at tale sådan om menneskelivet, at de banede vej for evangeliet. På samme måde som Johannes Døberen pegede de på Kristus samtidig med, at de fortsatte deres egen gerning. At vende fædrenes hjerter til børnene og børnenes hjerter til fædrene, sådan lød Johannes program, og dette program tog de fleste grundtvigske højskolefolk til sig som deres eget. Højskolen var for dem mere end en undervisningsanstalt. Der var nok en hel række faglige ting på en højskole, men hver dag prøvede man at løfte tingene ud af det faglige perspektiv og få dem til at tale på en ny måde. Det var i forstanderens foredrag, som alle gamle højskoleelever husker. Der fik skolen sit ansigt, og der samledes trådene. Her fik persondyrkelsen også lejlighed til at blomstre, men samtidig blev der fortalt historie, digtning og myte. Den enkelte kom til at se sit liv i en historisk sammenhæng. Hvad sker der, når mennesket træder ind i denne sammenhæng og vedkender sig arv og gæld og samhørighed, både med dem, der ligger i graven og dem, der endnu ikke er kommet til bevidsthed om sig selv? For Grundtvig selv og hans disciple var det en hel selvfølgelig sag, at et sådant menneske fik brug for at lytte til evangeliets tale. Sådan var det gået dem selv, og det var en gåde for dem, at det ikke gik ethvert menneske på samme måde.

Jeg vil her pege på en historie, der illustrerer deres tankegang. Historien er hentet fra Dostojevskijs »Brødrene Karamasov«. Det er en gammel munk, Sosima, som fortæller. Som ganske ung lærte denne munk en russisk embedsmand at kende, som af ganske særlige grunde havde fattet tillid til ham, og som ganske åbent fortalte ham sit livs sælsomme historie. I en alder af 30 år havde denne russiske embedsmand forelsket sig lidenskabeligt i en rig

godsejerenke, han havde friet til hende og fået afslag, da enken allerede var forlovet igen. Kvindens nej ramte ham meget hårdt, og tanken om, at hun skulle blive en anden mands kone, blev ham så pinagtig og uudholdelig, at han en nat brød ind i hendes hus og dræbte hende med et knivstik, mens hun lå og sov. Han fik det arrangeret, så det så ud som rovmord, og en tjener blev anklaget i hans sted. Til at begynde med følte han ingen anger, men var overbevist om, at han havde været i sin gode ret til at myrde hende. Først da han gifter sig og får børn, begynder samvittigheden at nage ham. Efterhånden som børnene vokser op, bliver hans situation mere og mere uudholdelig. Med hvilken ret kan han tale med sine børn om det gode og skønne i livet, når han selv er besudlet med blod. En tid overvejer han at begå selvmord, men så strejfer den tanke ham: Hvad om jeg stod frem og åbent bekendte min skyld. Sosima tilskynder ham stærkt til at føre denne tanke ud i livet, men da et sådant skridt vil få konsekvenser ikke alene for hans eget liv, men også for kone og børn, tøver han. Tilslidst er han næsten afsindig af rådvildhed og ubeslutsomhed, og beder Sosima om at træffe afgørelsen for sig. Sosima svarer ikke direkte, men læser i stedet nogle skriftsteder for ham. Først et fra Johannes evangeliet: Sandelig, sandelig siger jeg jer. Uden hvedekornet falder til jorden og dør, bliver det ene, men dersom det dør, bærer det megen frugt. Dernæst et ord fra Hebræerbrevet: Det er forfærdeligt at falde i den levende Guds hænder. Ordene rammer embedsmanden, så han kommer til at skælve over hele kroppen. Han går bort for at føre sin beslutning ud i livet. I et anfald af desperation vender han tilbage for at udrydde munken Sosima, fordi han er den eneste, der kender hans hemmelighed, men han magter det ikke. Han går atter bort efter at have kysset Sosima. Da han står frem og bekender sin skyld, er der ingen, der vil tro ham. Han bliver syg og dør, inden sagen bliver genoptaget.

Historien viser, hvordan evangeliets ord får magt, når et menneske fanges ind af tilværelsen. Så længe morderen holdt sig udenfor, kunne han bære sin skyld, men da han indlod sig med livet og blev begavet med kone og børn, der holdt af ham, måtte han give op og gå ind under sin skyld.

Bag Dostojevskijs historie ligger en fortælling fra det gamle testamente, myten om Kain og Abel. Også Kain dræbte i forurettelse og krænkelse, fordi en anden fik noget, som var blevet ham

nægtet. Efter drabet fornægter han sin skyld og trodser på sin ret og frihed. Da han bliver krævet til regnskab af Guds ord: Kain, hvor er din broder, skubber han spørgsmålet fra sig. Men fra da af må Kain leve i landet Nod. Nod betyder på hebræisk hjemløshed, og der er ikke det sted på jorden, hvor han kan finde fred. Døg har livet sit garn ude efter ham for at fange ham ind og hæve forbandelsen. Kain fandt en pige i landet Nod. Han giftede sig på samme måde som den russiske embedsmand og satte børn i verden. Hvordan det senere gik ham, og hvordan han havde det, når han tog sine små børn på armen, det har det gamle testamente ikke fortalt noget om. Først et par tusind år senere, da Dostojevskij kom til, blev historien fortalt færdig.

Lad os vende tilbage til højskolen og dens opgave. Allerførst må vi slå fast, at man ikke kan pådutte mennesker et ansvar, som de ikke vil tage, eller gennem sin undervisning formane mennesker ind i ansvarlighed, uden at alting bliver skævt. Skal ansvar være, hvad det lyder på, må det overtages frit. Det kan se ud som en umulig opgave at forsøge på at vende børnenes hjerter til fædrene og fædrenes til børnene, eller med andre ord: at sætte eleverne ind i den historiske sammenhæng, der nu en gang er deres. Men man har lov til at lægge en sag frem og fortælle en historie, og det sker, at mennesker fanges af de ord, de hører, og frivilligt lader sig binde af dem. Gennem fortællingen kan man binde de lyttende til troskab mod den fælles ånd og de fælles vilkår.

Muligheden må også være der i dag, selv om vejen ikke er så let. Der er to grunde til, at det kan have sine vanskeligheder. Den første hænger sammen med, at vi i højere grad end før har vænnet os til at opfatte med øjnene, og derfor er tilbøjelige til at miste tålmodigheden med den, der fortæller. Han skal gøre det meget godt, for at vi vil unde ham vor opmærksomhed. Det er en vanskelighed, men ingen katastrofe. Dels er det ingen skade til, at der bliver stillet store krav til den, der fortæller, og dels er der den mulighed, at tage billedet i sin tjeneste, når det nu en gang er kommet ind i vor verden gennem billedkunst, film og fjernsyn. Billedet må kunne bruges side om side med det talte ord, og med samme ærinde som dette. Fra mange sider bliver det påstået, at billedets og ordets verden er vidt forskellige. Den verden, der hører billedet til, betegnes ofte som en uforpligtende verden, der ikke binder en til noget. Noget er der nok om det. Vejen fra øjet til hjertet er betydelig længere end fra øret til hjertet. Nu skal

man ikke mistænkeliggøre billedet, men det skal bruges med omtanke og forsigtighed. Den afgørende fare for højskolens undervisning ligger på et helt andet plan. Det er ikke udtryksmidlerne, der ikke er gode nok. Faren ligger snarere i den misbrug, der gøres af både ord og billeder til underholdning og adspredelse. Ikke fordi det er galt at lade sig underholde, men den holdning, der præger udtryksmidlerne, når de anvendes til at underholde, tvinger sig ind på andre områder af tilværelsen. Vi er dagligt udsat for et bombardement af billeder og ord, som nøder os til at tage det stof, der lægges frem for os, som uforpligtende underholdning.

Verden er blevet så stor, og horisonten så kraftig udvidet, at den er på nippet til at sprænges. Kommunikation og mobilitet har flyttet grænsen for vor verden så langt ud, at vi har svært ved at finde ud af, hvor tingene begynder, og hvor de ender, og hvor vi selv er placerede. Er der ingen grænser i vor verden, er der heller intet midtpunkt. Alt, hvad der sker i verden, kan have betydning for et menneske, hvis det vil tage del i det og tage det med ind i sit liv. De store begivenheder, som man kalder verdenshistoriske, har ikke større krav på at blive taget alvorlige, end de ting, der er på vej ud af historien eller måske aldrig har spillet nogen rolle, fordi de kun angik enkelte mennesker. Skal tingene have betydning, må de have det for nogen. Så længe vi er med i spillet, må vi spille på de vilkår, der er givet, og til disse vilkår hører, at vi ikke kan give alting lige gyldighed, uden at det bliver til ligestyldigheder.

Det er livet i denne verden, der skal oplyses om på en højskole. Spørgsmålet er så, hvordan der skal oplyses. Om det skal ende i en almindelig, bred orientering, eller der er mennesker, der har mod til at tale, så man mærker, hvorfra deres verden går. Skal højskolen få betydning og danne baggrund for evangeliets tale, da må den være med til at gøre jorden til det sted, hvor mennesket har hjemme. Det element, vi lever i, hedder verden, og det er en misforståelse, hvis man tror, at evangeliet vil løfte os ud af denne verden og op i en højere. Det er i verden, vi skal være, og det er med verden, vi skal dele evangeliets håb. Højskolen må prøve at gøre det klart, at man ikke kender det element, man befinder sig i, før man er fanget ind og sat fast. Den må have mod til at ramme en pæl i jorden og sige: her begynder vi, her vil vi se tingene fra.

Vi har fået en ny højskole i de senere år. En højskole, hvor orientering og tilvalg står i centrum. Højskolen skal ikke fornægte sin modernitet, men mit ønske er, at den vil samle opmærksomheden om det i stoffet, der vedrører den fælles opgave; at være menneske i verden i dag. Gør den det, da vil lydhørheden for, hvad evangeliet har at sige, skærpes ganske af sig selv.

Den homeriske morgen

Foredrag af overlærer E. THORN MADSEN, Aarhus

(Gengivet i referat)

På Århus theater sidder der et vinget uhyre, en fantasifugl. Den har fuglehoved, flagermusevinger og øglehale og er lavet i kobber. Den kostede i sin tid 25 rigsdaler, og blev lavet af et århusiansk blikkenslagerfirma, der eksisterer endnu. Den kaldes en kimære eller basilisk, og den burde egentlig have siddet på domkirken, men den må ved en fejltagelse være fløjet over på teatret. Vi finder disse uhyrer på flere af de vesteuropæiske katedraler, og vi finder dem i sten, for at ingen i kirkens menighed skal glemme de mørkets magter, der truer kirken og kristenlivet.

Man troede i middelalderen, at man kunne besværges tidens usynlige onde magter ved at gøre dem synlige og give dem skikkelse og navn. Sten- eller træløverne, der strækker sig op ad vore hjemlige døbefonte, har den samme funktion. De skal minde menigheden om nødvendigheden af at stå vagt omkring dåben og de hellige ting. Den samme tanke ligger bag Poul Martin Møllers digt om den hellige Laurentius. Han samlede guld og sølv alt på de riges trapper, og så ville han bygge Lundakirken. Han så for sig i et syn, hvordan den skulle se ud. Muren skulle være rød og tyk, med tårne skulle den knejse. Således havde de hvert sit syn, de store bygmestre, der rejste de store katedraler i Vesteuropa. Et bygmesterliv var ikke nok, men når den gamle bygmester tabte sit værktøj, så kunne der måske nok gå nogle år, men før eller senere trådte der en ung mand til. Med ungdommens mod og kraft førte han værket videre i den samme ånd. Laurentius fik sin kirke bygget, men først efter mange genvordigheder. Den lede trolde ødelagde hver nat, hvad der blev bygget om dagen. Laurentius fandt ud af troldens navn, og dermed var den ondes magt brudt. Trollden blev til sten ligesom kimærerne, og man fik ham anbragt i kirkens fundament.

I dag ved vi, at tidens vætte, verdensånden, ikke lader sig besværges på denne vis. Ej heller hjælper det, at vi når sol eller måne eller er parat til at ofre kristmands øjne så klare. Vi er blevet så dygtige til at bygge i stål og murværk. Vi bygger kirker og skoler, og der hentes guld og sølv på de riges trapper. Men vi ved,

at tidens vætter, onde som gode, må vi tage inden døre, og de er så mange slags som dage i et år. De har ikke eet navn, men de har mange navne. De optræder i mange forklædninger og skifter forklædning så hurtigt, at vi fristes til at bede: »Sol stat stille i Gibeon og måne i Ajalons dal.« Tiden og udviklingen kan ikke standses, end ikke sinkes.

Hvad kan der under disse forhold siges ved et åbningsmøde på en højskole. En højskolemand har nylig sagt: »Der er noget om menneskelivet, som jeg ind til marven i mine knogler ved er sandt, det kan blot ikke formuleres i tiden.« Det vil sige, at vi i dag med alle vore vidunderlige midler lider under kommunikationsnød. Højskole er i dag, eller kan være, så mange ting. Højskolebegrebet er blevet så ud- eller indviklet og omdebatteret, at det for mange næppe er til at kende igen.

Hvad skal man da bringe på tale ved sådan en lejlighed? Kan det blive noget i retning af, hvad der står i den gamle højskolesang: Her lyder atter det gamle hør, se ud, stryg duggen af sjælens rude. De kendte sange, som hundred gange vi hørte før i de danske vange, vil lyde her. Men allerede Hostrup advarede mod en ungdom, der kun kan tralle vore viser efter. Man skal lægge mærke til ordet tralle. Der står ikke synge, men tralle. Den største del af ungdommen hverken synger eller traller vore sange. Det første er vi ældre en smule kede af. Det sidste er vi glade for, for det man blot traller, det tænker man ikke over.

Udsyn og vidsyn er begreber, der har noget at gøre med højskolen. Udsyn ikke alene fremad og til siderne, men også tilbage. Jeg vil bevæge mig i grænseområdet mellem det, der kan siges, og det, der for nutiden er blevet vanskeligt at acceptere, og jeg vil tage mit udgangspunkt i et gammelt ordsprog, et, som har min opmærksomhed, fordi det har dobbelt bund. Det lyder sådan: »Ungdommen varslers manddommen, som morgenen dagen.« Uden nærmere eftertanke ville man vel nok tolke det gamle ord der hen, at en strålende klar morgen varslers en smuk dag, og ligeså er det med barndommen og livsdagen. Men har man stiftet bekendtskab med gamle bønders fornemmelse for vejret, så ved man, at sådan forholder det sig ikke, idet just en diset morgen, hvor solen tøver bag skydække eller tåge, kan varsle den smukkeste dag. Omvendt kunne de gamle sige om en krystalklar morgen – det holder ikke. Den sidste betragtning taler sandere om menneskelivets vilkår end den første. Den siger os noget om, at barn-

dommen ikke skal være en tidlig voksen tilværelse, men noget i sig selv hvilende. En drømme- og anelsesfyldt livsmorgen, hvor tågen endnu leger på engen, ovenfra fyldt med et gyldent skær, som vinder i styrke og tilsidst viser sig at være lutter klarhed.

I romantikkens tid overførte man dette syn på folkeslagenes udvikling gennem barndom, ungdom og manddom. Fra barndommens dunkelhed i myter, sagn og sagaer frem til den historiske tid, forstandens gryende dag, og derfra til den handlingsfyldte manddomsalder, i vor tid manifesteret gennem menneskehedens strålende herredømme over naturens kræfter.

Stor var dagen i det gamle Hellas, da mennesket for første gang vendte blikket mod stjernerne og begyndte at fundere over det uendelige himmelrum, kosmos kaldte de det. Skabelsestanken var dem for mægtig, den lod de ligge. De tog deres udgangspunkt i den, der havde magtet at forme kosmos af kaos. I al sin primitivitet stod oldtidsmennesket med nøgne fødder på grønt græs og skuede ud mod himmelrummet. Begyndte så så småt og uden hjælpemidler af nogen art at analysere dets enkelte fænomener. Dette var dåben for Homo-Sapiens, forstandsmennesket. Hans undren var blevet vakt, og havde fået ham til for første gang at hæve sit blik fra den jord, der nærrede hans krop, op til himlen, der senere skulle nære hans sjæl. Deroppe var ideerne, tingene og fænomenerne, som her var at finde i forkrænkelighed. Der oppe var de i uforkrænkelighed, uden brist og lyde. De nåede vidt i den vesterlandske erkendelses morgen. Demokrit fandt frem til atomet som den mindste bestanddel af alt. I 2000 år skulle hans tanke underkendes og dølges, indtil den i ny sammenhæng blev videnskabelig bevist. Men den skønneste morgen for det gamle Hellas blev den homeriske. Medens de joniske naturfilosoffer betegnede den intellektuelle, forstandsmæssige opvågnen, blev den homeriske morgen det, som de gamle højskolefolk kaldte åndens skabertime. Her nærmer jeg mig et af de begreber, som i dag næsten ikke kan omtales. For hellenerne betød den homeriske morgen, åndens fødsel. Det var ikke astronomi eller matematik, den blinde sanger Homer beskæftigede sig med i Iliaden og Odysseen. Det var ikke blot sjælens undren, der vakt, men det var åndens liv gennem myter og sagn, gennem digt og virkelighed. Det var den time i folkets liv, da det greb hele livet, hele tilværelsen. Hidtil havde de kun grebet det halvt med forstanden, men den time kom nu, da de tog hele tilværelsen til hjertet i et eneste favn-

tag. Er det forfængeligt at tro, at denne åndens skabertime stadig kan opleves af mennesker. Er det ikke det, højskolen i dag bygger på?

Her må vi standse et øjeblik og se på den tid, vi lever i. Dens største vildfarelse består i, at den foregøgler ungdommen, at den er uafhængig af fortiden, at mennesket er et solovæsen uden rod og forankring. Lad os gøre os klart, at ingen er alene. Vi repræsenterer hver for sig en række af aner, der rækker langt tilbage i forhistorien. En del af os stammer fra de bønder, som var den første højskolegeneration, og som oplevede åndens skabertime. De drog derfra med et syn, der fulgte dem gennem hele livet. Vi stammer fra bønder. Jeg selv behøver ikke at gå ret langt tilbage i min slægt, før jeg finder den duknakkede, stavnsbundne bonde, og noget af hans væsen er i mig. Der er vel få, der har forstået dette, som den alt for tidligt afdøde Martin A. Hansen. Han fortæller et sted om en gammel bondegård, han kendte: Den havde stået i mange hundrede år, og en dag foretog han det tankeeksperiment, at han befolkede gårdens storstue med dens skiftende ejere. Han siger, at hvis man anbragte dem uden videre, så ville de ikke forstå hinanden. Men hvis man satte ham, der havde haft gården længst tilbage, ved den nederste bordende og den nuværende ejer ved den øverste, og alle de andre i kronologisk orden, så ville samtalen foregå uhindret. De ville forstå hinanden på tværs af generationerne.

I dag bilder man de unge ind, at de er et isoleret biologisk fænomen. Man får dem til at fornægte arv og gæld til fortiden og gør dem rodløse og fremmede derved. Nu arbejdes der på at afskaffe historie som fag i skolen. I det hele taget er det, der sker i folkeskolen i dag, noget meget alvorligt, som også berører højskolen. Paradoksalt nok tales der først og sidst om menneskets ubodelige ensomhed, men menneskets ensomhed ophæves ikke i tøjlesløs erotisk frihed eller ved tomme protester og demonstrationer, men ved at gå ind under menneskelivets vilkår ud fra den gamle skabelsesberetnings vidunderlige sande ord, at mennesket er en skabning af støv og ånd. Vi skal leve i støvets verden og under støvets vilkår, men det må ikke glemmes, at ånden er bedre end kød og blod. Kun under den forudsætning kan man opleve den homeriske morgen. Alle gamle højskolefolk kender myten om Saul og Samuel. Samuel sagde: »Følg mig, og jeg vil sige dig, hvad der bor i dig.« Det er dette møde, der er ungdomstidens store op-

levelse. Hele livet kan være bestemt af denne oplevelse, der kan defineres, ikke som en higen efter opfyldelse af dette eller hint jordiske ønske, men som længsel. En længsel, der, på trods af livets tilskikkelser, kan leve, så længe mennesket lever, og være bestemmende for hele dets livsholdning.

Kirkerne, siger Thorkild Bjørnvig, er stenhugget længsel, som kimærerne er stenhugget frygt. Dermed har han sagt noget meget vigtigt om vor situation i dag, noget der forklarer vor afmagt. Vor stillingtagen er anden hånds stillingtagen, ligesom vor bevidsthed er anden hånds bevidsthed. Samtidig med, at vor tekniske viden og kunnen hæver sig til ufattelige højder, vokser vor åndelige usikkerhed. Men håbet, der bundes i længsel, det håb Karen Blixen kalder – sit vilde håb – Grundtvig – det urimelige håb – og Thøger Larsen – morgengryets under – det lever stadig. Selv om verden i dag vidner imod det, selv om somme af kirkens mænd fornægter det håb, som fortidens mænd huggede i sten, selv om biologerne vil gøre mennesker til dyr, og psykologerne kalder det urimelige håb sublimeret seksualitet. Trods det, skal vi tale om det nødvendigeste af alt, om livshåbet.

Højskolealderen vil sige den alder, hvor den homeriske morgen eller ånden vågner. Den kan ligge meget forskelligt. Øhlenschläger var 23, Grundtvig 27 år, da han fik sin åndelige vækkelse. »Ånden oplukked sit øje, fandt hvor det faldt Gud overalt, fandt ham i digternes sang, fandt ham i vismandens ord, fandt ham i myter fra nord.« Dette er syntesen, som den homeriske morgen står for. En syntese der kan skifte struktur, men som ikke er mulig uden følelsens fulde envolvering. Den homeriske morgen er højskolernes tid og rum. Derfor har historie og digtning hørt til højskolens fornemste redskaber i den tid, den har eksisteret, og de må blive det fremdeles, om højskolen skal kunne løfte den opgave, som tiden og samfundet har henlagt til den.

Hvordan ser det ud, med den anerkendelse, der møder højskolen i dag? Der har været perioder, hvor det landlige forsamlingshus og højskolen rangerede i samme lave plan for den brede befolkning. I disse år vinder højskolen terræn. Selv i akademiske kredse taler man om, hvilken rolle højskolen kan spille overfor tidens indgående specialisering. Højskolen er aktuel som aldrig før, men ikke alt kan kaldes højskole. Skal højskolen skifte ansigt og indhold for hvert nyt elevhold, bliver den som kamæleon, der forsvinder i omgivelserne.

Højskolen lod i sin tid den homeriske morgen gry for landbefolkningens unge, og det førte til foretagsomhed også i materiel forstand. Hvad skal man stille op med dette krav til højskolen i en tid, da idealerne er blegnet og begejstringen borte? I en tid, hvor materielle goder er blevet noget selvfølgeligt, samtidig med at talen om, at ånden er bedre end kød og blod, er blevet til det modsatte. At kød og blod er det eneste vi er. En tid da sansen for overlevering mødes med hån og spot, og den folkelige kontinuitet er bristet.

Det er ikke den homeriske morgen, der gryer på vore læreanstalter, her er det ikke syntesen men analysen, det drejer sig om. Her gryer den vesterlandske erkendelses morgen men ikke åndens skabertime. Uden dette har erkendelsen på videnskabeligt grundlag ført os langt ud; så langt, at det er gået galt for mennesket. Sidste gang, Vorherres ur faldt i slag, var omkring år 1500, da de store opfindelser og opdagelser blev gjort. Fra at betragte universet som et trygt hjem med jorden som centrum, måtte man erkende med Heraklit, at alt flyder. Verden mistede sit midtpunkt, og mennesket sit trygge ståsted. I renæssancen reddede mennesket sig ud af fortvivlelsen ved at gøre sig selv til verdens midtpunkt. Individualismen blev frelsen.

Vi har oplevet Freud, der påstod, at mennesket i sig selv var intet, kun et dyr bestemt af sine primitive drifter. Han baserede sine erfaringer på sin virksomhed som nervelæge og troede fuldt og fast på sine teorier. Han brugte sine sidste år til at finde en frelse for selvet, menneskesjælen. Tilsyneladende klarer mennesket sig glimrende i freudske aspekter også uden formildende omstændigheder. Flere af vore moderne forfattere bolttrer sig i hans opfattelse af menneskesjælen, som rotter i en kloak, alt imedens de skriver om menneskets ubodelige ensomhed. Den vesterlandske erkendelse er blevet til selvdestruktion.

Så bliver da disse tre, troen, håbet og kærligheden, men størst af disse er kærligheden, sagde Paulus. Vant til at opleve alt på anden hånd, som vi er blevet, hører man alvorlige mennesker tale om tro på troen. De ved at troen er en livsmagt, og så hylder man troen for troens egen skyld. Håb har at gøre med længsel, men det moderne menneske vil ikke længes. Det vil have alt på et brædt, og så kommer leden ved livet. Derfor er der så få mennesker, der oplever den homeriske morgen, åndens skabertime, hvis væsen er længsel. I 1969 må vi spørge os selv: er denne tale om åndens

skabertime ikke passé, blåøjet romantik, efterklang af en tid, der er borte med blæsten? Kan vi i dag garantere de unge, der kommer på højkole, en sådan oplevelse. Svaret må blive et nej. Det afhænger af det sind, den unge møder med, og den måde han fører sin tilværelse på.

Vor tid er hård og brutal. De ivrigste af dens apostle er dem, der vil sætte mennesket på dyrets stude. Højskolen må aldrig reducere mennesket til et dyr, for just ånd skiller det fra dyret. Mennesket er ikke dyr, heller ikke gud. Det lever i støvet, men drages mod ånden. Vi lever i en dyst mellem ånd og støv, liv og død, og dette er menneskelivets vilkår.

Oplever du den homeriske morgen eller åndens skabertime betyder det, at du i denne delthed aner en syntese, som har at gøre med din livsmorgens dunkelhed og manddommens klarhed. En syntese, som ustandselig kan anfægtes, og som ikke er grundet på noget uden for dig selv. Ikke et logisk begrundet fænomen, men en intuition du må kæmpe for hele livet, og som kan bestemme din livsholdning op i de grånende dage.

Den nordiske udfordring

Foredrag af redaktør KNUD P. PEDERSEN, Pindstrup

(Gengivet i referat)

Ved højskolens åbningsmøde citerede forstander Christen Christensen Brandt Pedersens udtalelse om, at højskole skal gå ud på at lære mennesker at leve i en verden, der ikke bliver bedre, end den er. I en senere diskussion blev det ændret til, at vi skal lære at elske livet i en verden, der ikke bliver bedre, end den er. Dette har været grundtonen i den lutherske forkyndelse, som vi har hørt i talrige grundtvigske kredse, at det er livet her og nu, det drejer sig om. Vi skal overtage livet som en gave og som en opgave i virkelighedens verden, ærlige over for den kendsgerning, at vi er syndere, at vi ikke kan trække os selv op ved håret, og ikke har noget at påberåbe os over for Gud. Ærlige over for den kendsgerning, at vi skal dø, og at vi derfor kun har nåden at holde os til. I denne forkyndelse ligger samtidig en afstandtagen fra utopierne, fra enhver drøm om et tusindårsrige, fra enhver politisk og filosofisk isme, først og fremmest fra idealismen selv.

Over for dette syn, som kan knyttes sammen med og udledes af Paulus, Luther og Barth, står i dag to ting, som jeg her vil fremhæve. Før det første det, man har kaldt absurdismen eller meningsløsheden, og for det andet det, som bedst kan udtrykkes med et citat, som Robert Kennedy tog fra Tennyson: Man må søge en nyere verden. Verden er ikke god nok, vi må leve for at gøre verden bedre, end den er. Læren i absurdismen går ud på, at Gud er død, universet er tomt. Vi står overfor hinanden som fremmede og kan ikke få kontakt, vi står med en fremmedhed eller fremmedgørelse, der er total. I denne verden vælger vi selv, hvad rolle vi vil spille, og der er hverken ondt eller godt i den. Camus, der arbejder videre med dette, siger: når intet er ondt eller godt, så har jeg lov til at vælge at være god. På det bygger han en tragisk kæmpende humanisme op, som ganske vist er logisk, men alligevel ikke helt i orden, hvad senere franske filosoffer har påpeget. En mand som Robbe-Grillet går videre og udvikler meningsløsheden til at være nytteløshed. Alting kører i ring, moral er ikke, vi kan ingenting. Eksistentialismen eksporteret til Frankrig, inspireret i nogen grad af Kierkegaard, men med Gud tabt undervejs. Blevet

til, hvad man kunne kalde, en mondæn flæben over, hvor synd det er for mennesket, at tilværelsen er så ussel. I denne retning, som har været med til at præge modernismen efter den anden verdenskrig, har ligget flere forskellige holdninger. Der har ligget en ærlig fortvivelse, også et oprør og en besværgelse. Dette med at tegne trolden, kalde ham frem og dermed komme til at kæmpe med ham, har ligget i noget af billedkunsten. Den fremstiller det onde, så man kan se det og stride mod det. Samtidig har der ligget et antievangelium i det, en forkyndelse af, at verden er meningsløs. Dermed har denne filosofi forstærket den afmagtsfølelse, som den var udfordret af eller ville udfordre. Poul la Cour har udtrykt det på denne måde overfor nogle af modernisterne: Jeg synes, I dyrker det mørke, I skulle udfordre til strid. Denne holdning har været med til at præge det åndelige klima, og er en ejendommelig parallel til den tidehvervske forkyndelse. Man har blot helt fjernet Gud, og så er der kun intethed tilbage.

Overfor dette står et andet syn, et oprørssyn med en mere positiv karakter, men også af en vanskeligere karakter, fordi udtrykkene er så forskelligartede. De spænder fra, at man kaster med brosten til, at man går ind i moralsk oprustning. Det er et krav om, at det skal blive anderledes, fordi det kan blive anderledes. Et krav der ligger på det menneskelige og måske også på det transcendent plan. Vi møder kravet i den ungdomsbevægelse, der sluttede op omkring brødrene Kennedy. Den mellemste brøder, Robert Kennedy indleder sin bog »En bedre verden« (i virkeligheden hedder den »At søge en nyere verden«) med et citat fra Alfred Tennyson. Han starter med at udmale billedet af den synkende sol. Vi nærmer os Ragnarok, og det er svanesangen, vi hører. Han beskriver, hvordan solen synker over bjergene, bjergenes glød varsler undergang. Men så kommer der et – trods alt. I verset siges der: Kom mine venner, end er det tid at søge en nyere verden. Sæt jer i min båd, stød fra og pisk på bølgerne slag i slag, for det er min agt at sejle hinsides solnedgangen, hvor vestens stjerner tager bad. Parallellen til den homeriske oplevelse er let at trække. Det er den samme stemning, der ligger i dette livsbekræftende – trods alt.

Fælles for de to omtalte holdninger, sådan som vi træffer dem hos den yngre generation, er imidlertid historieløshed, og så er det dog sådan, at ingen af dem kan forstås uden at blive puttet ind i et historisk perspektiv. En gammel nordbo, Amlod, gennemførte

noget af den samme diskussion, som de franske eksistentialister og brødrene Kennedy gik ud fra. Amlend står med kraniet foran sig og spekulerer på, om han skal vove springet. Vil det være rigtigere og bedre for sindet at tage kampen op mod et hav af vanskeligheder, eller skal han vælge at stikke dolken ind og gøre en ende på det hele. Hertil føjer Shakespeare et helt katalog over denne verdens fortrædeligheder. Der er magtens arrogance, det ungdomsoprørerne kalder det etablerede samfunds utilgængelighed, der er sliddet og slæbet, der er undertrykkelsen og den forsmåede kærligheds smerte. Der er dette, at vi skal dø engang, og ingen kender landet, for ingen er vendt tilbage.. Amlend vælger kampen, han vælger at give sig selv i striden for en bedre verden, velvidende at der bliver ikke noget tusindårsrige.

Allerede her har vi absurdismens diskussion, og vi har en formulering af en tragisk kæmpende humanisme, som vi også finder i den egentlige nordiske tid. Det som Grundtvig gang på gang udtrykker, at kamp må der til. Samtidig indser man, at kampen er tragisk, det er ikke billig idealisme, men kampen er alligevel ikke meningsløs. I nogle af Shakespeares seneste stykker kommer det samme frem. Det vilde håb om, at mørkets magter kan overvindes, og kærligheden bærer nøglen til forløsningen i sig. Vi har i vor historiske arv en positiv tragisk humanisme, der ikke er billig idealisme. Der er en viden om forkrænkeligheden, døden og synden og utilstrækkeligheden, men ind i dette sættes netop det vilde håb, dette ja til tilværelsen.

Overfor dette store ja har vi en anden holdning i dag, som nok går ud fra den samme livsfornemmelse, og den samme angst. Her vil jeg pege på Herbert Marcuse, som er bleven en af de teoretiske ledere af det moderne studenteroprør. Hans løsning på tilværelsens ondskab, hykleriet og den borgerlige selvtilstrækkelighed, er det store nej. Vi kan se det af et af hans hovedværker, »Det endimensionale menneske«. Heri siger han, at tilværelsen er i færd med at blive endimensional. Alting går kun på en led, og denne ene led er økonomisk og teknisk. Vi tænker i disse baner. Kunsten, som kunne være en anden dimension, bliver enten mondæn, eller også bliver den købt af det borgerlige samfund. Kærligheden bliver løsreven og bliver til seksualitet. Her misforstås Marcuse ofte. Man tror, han er talsmand for løsslupenhed, men det er han ingenlunde. Alting passes ind i en økonomisk dimension, fremgang og succes for den enkelte. Til dette føjer han så forargelsen over

den ondskab, der lurder bag ved. Forargelsen over at en trediedel af verdens befolkning lever på eller under sultegrænsen, mens vi mæsker os med overflødig velstand. Foruroligelsen over, at verdens befolkning vil fordobles på 30 år, og at ingen tilsyneladende gør noget for at komme hinsides terrorbalancen. Marcuse anbefaler det store nej til det etablerede samfund, og det er blandt andet på grund af disse teorier, unge går ud og smider med brosten, råber højt og melder sig ud af samfundet. En af oprørsteoriene går iøvrigt ud på, at man ved at provokere kan afsløre hyklerne, og få dem til at blive så onde, som de i virkeligheden er.

Forskellen mellem Marcuses holdning og den nordiske er, at han sætter et nej, hvor den sætter et ja. Et ja, som, hvis vi forstår det, kan overflødiggøre det store nej. Marcuse taler i en af sine bøger om den repressive tolerance, den undertrykkende tolerance, dette at drukne tingene i ligegyldig velvilje. Han siger, at den, der ikke tør tage et standpunkt, forråder og undertrykker i virkeligheden. Trods disse positive ting er hovedtanken, at der skal komme en fornyelse gennem et nej. Det, som, jeg mener, kan udledes af det nordiske frihedssyn, er et stort ja, et trods alt, selv om man ved, at det ikke er billigt.

Der er blevet talt om spændingsfeltet, dette at en ting aldrig er helt det ene eller det andet. Niels Bohr har formuleret den tanke, man har kaldt komplementariteten, ud fra et fysisk eksperiment. Ideen går i korthed ud på, at en ting godt kan være to tilsyneladende modstridende ting på en gang. Det kan være nødvendigt at foretage to beskrivelser, der ser ud til at stride mod hinanden. Vi kan ikke vælge mellem dem, men må sige, at det er to forskellige sider af den samme sag. Vi må lære at leve i et sådant spændingsfelt, hvis vi skal kunne operere i verden. Det har også en politisk virkning. Vi kan ikke ud fra et nordisk frihedssyn gøre en religion af friheden. Fællesskabet, den anden pol, den komplimentære sandhed om mennesket, er lige så sand.

Dette er noget fundamentalt i den nordiske holdning. Vi har også en speciel nordisk erfaring med hensyn til det nationale. I de fleste større lande i Europa er disse erfaringer negative. Det nationale førte ud i krige og aggressioner. I Danmark og de øvrige nordiske lande har vi oplevet, at det nationale ved at omformes til det folkelige kunne blive bærende for folkestyre og for en positiv udfoldelse af folkets muligheder. Vi har oplevet, at vi, efter at have prøvet at tvinge hinanden til enhed gennem et halvt

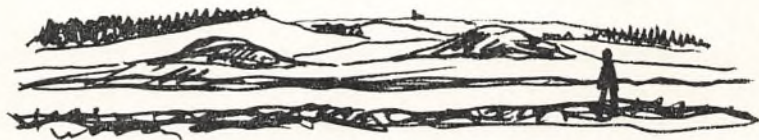
årtusind, kunne gro sammen netop i kraft af, at vi undte hinanden friheden. Her ligger vore muligheder for at bidrage til verden af i dag med det nordiske. Noget af det, verden har brug for at vide, er, at fællesskabets forudsætning er frihed. Denne erkendelse gør frem mange steder i disse år, men misforstås ofte, netop fordi man bedømmer begrebet det nationale udfra de negative erfaringer man har haft med stormagternes misbrug af det nationale. Det er ejendommeligt at se, hvordan der i disse år vokser selvstændige bevægelser frem over hele verden, noget vi må kalde folkelige rejsninger. De fleste i dag forstår det ikke, og kalder det forældet nationalisme. De er ikke klare over, at det er et folkeligt selvstændighedskrav, der er en naturlig modstrømning til den moderne, tekniske centralisering. Man slår bogstaveligt talt folk ihjel rundt omkring i verden, fordi man ikke forstår dette krav, vi behøver blot at tænke på Tjekkoslavakiet, Vietnam og Biafra.

Vi har, hvis vi skal se på vor nordiske arv, på en række felter erfaringer af universel værdi for verden i dag. Vi har noget at sige i den diskussion, der går om ungdommens såkaldte oprør og uartighed. Vi har noget at sige i den situation, der har at gøre med folkeslagenes oprør og forsøgene på at ensrette, som desværre går med stor styrke over hele verden.

Vi har i norden været i et langvarigt opgør med absurdismen og historieløsheden, den modernistiske tanke, at fremtiden kan vi ikke vide noget om, og fortiden er uinteressant, fordi den er forbi. Det giver os en forpligtelse til at formulere det nordiske frihedssyn og gøre oprøret skabende, både det såkaldt nationale men i virkeligheden folkelige oprør, og de unges oprør mod de gamle. De unge forkaster de gamles traditioner, fordi de ikke kender dem og forstår dem, og det kniber nok også med forståelsen fra de ældre.

Jeg startede med at stille kontrasten, spændingsfeltet, op mellem det tidehvervske syn og Kennedy-citatet – at søge en nyere verden. I dette spændingsfelt må vi leve, og det nytter ikke, vi bliver fornærmede på verden, fordi den ikke er bedre. Verden er, som den er i dette øjeblik, og drømme er ingen undskyldning for at melde sig ud af den. Det har vi en fortælling om i det ny testamente, lignelsen om talenterne. Her bliver det sagt, at man skal arbejde med de ting, man har fået udleveret. Men en af tjenerne bruger ikke de udleverede talenter, han betragter det som nytteløst, verden er ikke god nok. Det er den moderne livsfornekkelse beskre-

vet i det ny testamente. I lignelsen møder vi det gamle – trods alt. Denne fornemmelse, at verden på en gang er syndig og ussel og vidunderlig, skabt af Gud. Denne dobbelte livsfornemmelse sender os ud for at være medskabere. Grieg siger: Ung må verden endnu være. Kålund siger: For mig er verden ung endnu som i skabelsens ungdomstid. Det er præcis, hvad Kennedy og Tennyson også siger: det er den nyere verden, det drejer sig om. Jeg gør mig ikke til talsmand for den idealisme, som tidehverv og Jakob Knudsen med rette gjorde op med, den billige idealisme og fremskridtstro. Det er ikke idealisme, men den realisme, som Grundtvig havde, da han så livet som et guddommeligt eksperiment, hvor Gud strider ånden frem i støvet og materien. Hvor vi har det ufuldkomne, syndige menneske, der kun har nåden at leve af, som kraftkilde, men som er sat ind som Guds medarbejdere i den fortsatte udfoldelse af den aldrig færdige skabelse. Ud fra dette syn har vi noget at give. At arbejde med disse ting i den moderne verden uden falsk idealisme, er det, vi kunne kalde, at holde højskole i dag. At leve i verden, elske verden som den er og som ikke skal besmykkes, som vi er sendt ud i for at være med til at fortsætte skabelsen.

Højskolen i dag

Foredrag af højskolelærer H. BOYE JENSEN, Velling

(Efter manuskript)

Højskolens egentlige fader og opretholder var og er Grundtvig. Andre kunne og kan det ikke være. Og det har været en stor lykke for højskolen. Grundtvig har, så langt hans inspiration rækker, gjort højskolen til en åben skole, en fri skole, en skole med dristige syner.

Hvorfor havde og har Grundtvig da denne virkning på højskolen, for så vidt den vil lytte til ham? Fordi han havde en umådelig spændvidde og umådelige spændinger og modsætninger i sig, og fordi han anskuede livet som noget spændingsfyldt og modsigelsesfyldt. For at begynde et sted kan man pege på det modsætningsforhold, som Grundtvig mærkede i sig selv, modsætningsforholdet mellem sjæl og krop, ånd og kød. Det er åbenbart, at Grundtvigs krop immervæk ville andre steder hen end hans sjæl. Men i modsætning til så mange andre, der har kendt til samme dilemma, førte det hos Grundtvig ikke til nogen principiel fordømmelse eller ringeagt af kødets glæder. Hans stærke fastholden ved kødets opstandelse er udtryk for dette.

I Grundtvigs poesi møder vi gang på gang stærke elementer af fryd og glæde, men disse elementer holdes altid i balance af tilsvarende udtryk for smerte eller sorg.

Der var i den grundtvigske bevægelse, i højskolebevægelsen i forrige århundrede en stærk tro på, at det menneskelige kunne bære. En tro, som gav sig udslag i en voldsom aktivitet og havde vældige forventninger om gyldne tider til følge. Hos Grundtvig selv var der også tale om alt dette, men aldrig som noget entydigt og som noget uimodsagt. Grundtvigs vældige forventninger til fremtiden og hans stærke tro på mennesket blev holdt i balance af hans ikke mindre sikre viden om den menneskelige natside, om menneskelige babelsbyggertendenser.

I Grundtvigs syn på individualisme og fællesskab møder vi også den karakteristiske spænding. Her var der hos Grundtvig ikke tale om et enten eller, men om et både og. I Grundtvigs tale om fællesskab forudsættes aldrig en opgivelse eller formindskelse af

det individuelle. Tværtimod. Et levende og virksomt fællesskab må efter Grundtvigs opfattelse bygge på en rig individualisme og vil befordre en rig individualisme.

På samme måde forholder det sig med nationalisme og internationalisme. Grundtvigs internationalisme eller universalisme forudsætter ikke, at de enkelte nationer må opgive deres særpræg. Nej, kun ved, at hver enkelt nation samler sig om og værner om sin specielle karakter, er internationalismen mulig og attråværdig. Grundtvigs internationalisme kan sammenlignes med skovens fuglesang. Man kan skændes om, hvilken fugl der synger kønnest, og dog ligger skønheden i mangfoldigheden, at hver fugl synger med sit næb.

Vi kunne nu for nemheds skyld sammenfatte de antydninger, jeg er kommet med, i ordene »det grundtvigske«. Lad mig så med det samme sige, at dette grundtvigske er den grund, som en folkehøjskole må bygge på, og det er samtidig det, højskolen også i 1969 må søge at leve op til. Dette er idealet, hverken mere eller mindre.

Hvordan har nu højskolefolket i tidens løb forvaltet dette grundtvigske? Højskolebevægelsen som helhed har forvaltet denne arv forbavsende godt.

På den anden side er det åbenbart, at højskolefolket ikke har forvaltet den godt nok. Grundtvigs dybe og ægte livsglæde, der for eksempel slår os i møde fra mange af hans salmer og folkelige sange, kunne hos højskolefolket undertiden blive til en noget letkøbt og overfladisk optimisme. – Højskolebevægelsen havde døje med at blive en virkelig folkebevægelse, fordi byfolk og arbejdere stod uden for. Mange højskoler har vel også i tidens løb haft svært ved at leve op til det frisind, den åbenhed og den alsidighed, der ligger i det grundtvigske. I dette sidste er Kristen Kold ikke ganske uden skyld.

Mens vi nu taler om dem, der har forbrudt sig imod det grundtvigske, kan vi jo lige så godt tage Jakob Knudsen med. Jeg erkender, at han på mange måder var en gevinst for højskolen ved bl. a. at mane til større saglighed og redelighed. Og vel også til større fordybelse. Men på den anden side var der hos Jakob Knudsen tale om en så skæbnesvanger ensidighed på mange områder, så han kom til at virke hæmmende og nedbrydende på det grundtvigske, og dermed også kom til at virke bremsende på den naturlige udvikling inden for områderne.

For det første har hans konservatisme og autoritetstro smittet den folkelige bevægelse på en så alvorlig måde, at megen modstand mod en rimelig og naturlig demokratisering i dag er at finde inden for disse kredse.

For det andet har hans opfattelse af, at fattigfolk er svin og dovne kreaturer, været med til at gøre højskolebevægelsen uinteresseret i og uansvarlig over for sociale problemer og derved bidraget til at uddybe kløften mellem arbejdere og andre småkårsfolk og højskolen.

For det tredje har hans pædagogiske syn med tvang i de praktiske sager og frihed i de åndelige ført til, at den folkelige bevægelse er kommet til at stå uhjælpeligt uden for den egentlige pædagogiske debat.

Hvor Jakob Knudsen gang på gang udsender kvalmende moralske vinde, der blæser der immervæk en frisk antimoralsk brise fra Grundtvigs og Martin A. Hansens hold. Sammenlign f. eks. Jakob Knudsens og Martin A. Hansens syn på orden og rod. Jakob Knudsen elsker orden og hader rod. For ham er de bedste menneskelige egenskaber næsten altid koblet sammen med ordenssans og hygiejne og de ringeste koblet sammen med rod og griseri. Groft sagt kan man sige, at mennesket med lovfornemmelse, og det er jo til syvende og sidst den, der ligger bar al orden og renlighed, er placeret himmelhøjt over mennesket uden lovfornemmelse, rodehovedet. Sagt med andre ord, det første er et menneske, den gamle præst, lærer Urup, det andet er ringere end et dyr. Magnus, Jens Nielsen, Skov-Johan.

I novellen Synden skildrer Martin A. Hansen to hjem, det ene præget af orden, det andet af rod. Fortællerens hjem, drengens hjem, er præget af renlighed, orden og lovfornemmelse. Polakmutterens hjem er præget af svineri, rod og manglende lovfornemmelse.

I drengens hjem ved man, at der er noget man kan og noget man ikke kan. Drengen må f. eks. ikke være snavset i ørene, ikke gå i fladtrådte træsko, ikke bruge grim mund. Familiens lovfornemmelse og lovlydighed forlener familien med en vis rankled og respektabilitet, men samtidig er renligheden, ordenssansen, lovfornemmelsen, bestræbelserne på at leve op til noget, holde sig i niveau, hvilket jo alt sammen er forskellige sider af samme sag, den jordbund, hvori misundelsens og fordømmelsens urter gror. Drengens pæne og ordentlige mor væmmes ved og afskyer og for-

dømmer polakmutter i så høj en grad, at hun ikke ville røre ved hende med en ildtang.

Polakmutter er skildret som en so, der vælter sig i pløret. I forgangen til hendes hus er der så beskidt, at det ser ud, som om der altid gik høns der, indenfor er der frygtelig rodet, og der stinker af forskelligt. En af hendes drenge render rundt med hendes gebis. Og i hendes mund blandes det højeste og laveste sammen i en forskrækkelig kørom. Hun har flere børn, men ved ikke så nøje, hvem der er far til dem. Hun får naturligvis til brødet på forskellige uhumske måder, heriblandt ved at labbe af fattiggassen.

Alligevel er der i Martin A. Hansens skildring af denne familie, polakfamilien, ingen moraliseren eller fordømmelse. Tværtimod, der er et skær af humor over skildringen, som umuliggør dette. Men ikke nok med det: Martin A. Hansen viser også direkte, at soen polakmutter har menneskelige kvaliteter, der placerer hende på højde med, ja over, drengen og hans familie. I rodet, svineriet og lovløsheden ser man pludselig ægte medglæde. (Da polakmutter hører, at drengen og hans familie har fået en større ejendom, glæder det hende mere, end om det var hende selv, der havde fået den). Og man ser pludselig ægte uselvsk sorg, ikke sorg over selv at miste, men sorg over at andre mister. (Da drengen bruger grim mund for at vise sig, siger hun stille til ham: Fy skamme sig. Han som har sån dajlige for'raldre. Så god dajlig mor, sån herlig far! fy, gamle sig!) – Polakmutterens følelse er her milevidt fra forargelse og fordømmelse. Hun er bedrøvet på drengens vegne over, at han ved at bruge bandeord er på vej ned til hendes niveau. Det er polakmutter, der er tale om, hende, drengens mor ikke ville røre med en ildtang, og som Jakob Knudsen sikkert ville have udryddet med Ratin.

Der er over Martin A. Hansen en vidunderlig humor, den man ofte må savne hos Jakob Knudsen. Den humor, der i følge Bukdahl smelter noget af tilgivelsens ånd ind i angrebet, kritikken. Den humor, hvor angrebet rettes mod modstanderen, men samtidig rettes mod den angribende selv. Der er noget opbyggeligt i humor. Det er så langt fra sådan, at den er konturtilslørende, som man måske kunne tro, tvært imod, den trækker konturerne op som filteret foran fotografiapparatets linse; gør virkelighedsbilledet skarpt.

Højskolen bør, såvidt jeg kan skønne, være en humoristisk skole, fordi humoren er det sind, der kan rumme de største mod-

sætninger og spændinger i sig uden at sprænges. Og fordi humoren er virkelighedsnær, arbejder med lys og skygge, og fordi humoren giver et godt klima og frisk luft.

Og så højskolen i dag. Hvordan bør dens form være? Hvorfra skal den hente næring? Hvilke mål bør den sigte mod?

Den skal være en mangfoldighedsskole. Det betyder, at den for det første bør have en bestyrelse, som klart indser, at livet kan leves på mange måder, og at der ikke gives en patenteret rigtig måde at leve på, at hvert menneske dog, når det kommer til stykket, selv må bære ansvaret for sit liv. Det betyder, at en bestyrelse bør se med en vis humor på, hvad der måtte foregå på dens skole. Dernæst bør skolen have en alsidig sammensat lærerflokk. Lærerne bør være forskellige af temperament, men navnlig af anskuelse. Det skal ikke være en skole som Kolds, hvor livet blev anskuet fra een synsvinkel og beskrevet på een måde. Det bør være en skole, hvor lærernes forskelle i temperament og synspunkter kan give sig udslag i en frugtbar vekselvirkning, og hvor forskellene ikke udviskes, men trækkes frem af en gensidig respekt for hinanden. Det bør være en skole, der ikke vil føre eleverne samme sted hen, men vil lade dem udvikle sig personligt i den retning, som hver enkelt elev har forudsætninger for og evner til. I forlængelse heraf er det en naturlig ting, at højskolen bør bestræbe sig på at få en alsidigt sammensat elevflokk. På en højskole er det ikke det mindst væsentlige, der foregår mellem eleverne indbyrdes; det er derfor vigtigt, at forskellige synspunkter, miljøer, temperamenter og intelligenskvotienter og aldre er repræsenteret i elevflokken. For en højskole bør jo ikke være et sted, hvor man kommer for at blive bekræftet i sit eget, men en skole, hvor ens eget bliver afprøvet i mødet med andres. Endelig bør en højskole ikke være for glad for de nemme elever og for afvisende overfor de besværlige, f. eks. dem med den »negative kritik«, for som Rilke siger: i hver vanskelighed, vi møder, er der egentlig inderst inde en bøn om hjælp. Den bøn bør højskolen ikke sidde overhørig. Og det er min erfaring, at ofte er de elever, som man har haft aller mest bøv l med, just dem, som føler sig allerstærkest tilknyttet skolen siden hen. Det kunne jo tyde på, at de har fået noget på skolen. – På en højskole er alle elever og alle fag lige meget værd.

Endelig bør en højskole i en endnu højere grad end tidligere erkende betydningen af vekselvirkningen mellem elev og lærer. En højskolelærer bør have den tro, at han på en eller anden måde

kan lære lige så meget, selv af den såkaldt dumme elev, som eleven kan lære af ham. Det vil sige, at selv om det er vigtigt, at eleven kan lytte, er det fuldt så vigtigt, at læreren kan det, for det er forudsætningen for, at han kan sige noget, som eleven kan opfatte.

Det er jo klart, at der må være en vekselvirkning mellem folket og højskolen. På den ene side må højskolen bygge på noget, der er i folket, næres af noget, som findes der. På den anden side skulle højskolen gerne give noget igen. Højskolen blev i forrige århundrede i høj grad næret af folket, blev båret frem af folket. Konkret: alle de politiske, økonomiske og kulturelle opgaver, som folket søgte at løse, var også højskolens opgaver. Der var nok at rive i, der var brug for højskolen, og da der var tro på, at opgaverne kunne løses, var der også tro på højskolen, og denne tro gav højskolen styrke og gjorde dens arbejde meningsfyldt.

Det, der i dag er højskolens store svaghed, er den udbredte fornemmelse i folket, at alle væsentlige opgaver er løst, at vi er ankommet, som det er blevet udtrykt. At vi med andre ord er nået frem til de mål, folket, den folkelige bevægelse og højskolen havde sat sig. Til en vis grad er dette jo sandt. Det sønderjydske problem blev jo løst i 1920, og Sydslesvig, der en overgang kunne se ud til at blive en tilsvarende opgave, har folket og højskolen i dag svært ved at se nogen særlig opgave i. Så de nationale problemer synes stort set løst. Bonden og arbejderen er løftet ud af almueltilstanden, og fattigdommen er afskaffet. Så tegner situationen sig da i dag for folket og for højskolen sådan: De overkommelige opgaver, som kan være store nok, de er løst. Tilbage står da kun småopgaverne og de kæmpemæssige opgaver. Småopgaverne, at få folk til at læse lidt bedre bøger, give dem lidt mere sans for billeder, gøre dem lidt mere politisk interesserede, få dem til at sove lidt mindre, skal jo nok løses, men da de ikke er særlig betydningsfulde, er der jo ikke noget, der haster. Hvorfor gøre det i dag, der kan udsættes til i morgen, som Mark Twain siger. Og så er der de kæmpemæssige opgaver eller de »uløselige« opgaver, som f. eks. at afskaffe krigen i det små som i det store eller skabe et samfund, der på en helt anden måde kan danne ramme om lykke og trivsel. Disse kæmpemæssige opgaver lader man ligge, for de er jo uløselige. Denne opfattelse er baggrunden for, at højskolen så at sige har holdt fyraften. Nu er arbejdsdagen forbi og tidsfordrivets stunder inde. Nu kommer det sig ikke så nøje, hvad hver enkelt

laver, og hver kan gøre, hvad der passer ham, for natten er jo vor egen, som fynboerne siger.

Dette her er en væsentlig del af baggrunden for højskolens disciplinkrise, dette, at man ærlig talt ikke rigtig ved, hvorfor man er på en højskole. Det gælder både lærer og elev. Højskolen i dag er et udmærket udtryk for livet, som det leves i 1969. Her er sur alvor, angst og stress, nemlig der hvor højskolen bliver brugt som middel i den enkeltes karrierejag, eller der er pjankeri og overfladiskhed, nemlig der, hvor højskolen ikke kan hjælpe til bedre embeder og større anseelse. Munter alvor, som hører sammen med større meningsfyldte opgaver, møder man sjældent i dag på højskolen. Den grundtvigske folkelige bevægelse, der tidligere bar ungdommens præg, var aktiv, troende og inspireret, den er nu blevet gammel, tvivlende og fantasiforladt. Den er gået i defensiven. Den kan ikke længere nære højskolen alene. I dag må højskolen i væsentlig grad søge kampfæller og inspiration i egne, der ligger fjernt fra de traditionelle højskolemarker. Den må søge næring i den moderne kunst i videste forstand: litteratur, kunst, teater, film, fordi den i hidtil uhørt grad har vist os det store i det små, i det trivielle, vist os utallige af livets nuancer, vi hidtil har været blinde for, og vist os tilværelsens utrolige mangfoldighed. Og højskolen må søge sin næring i den moderne teologi. Den giver ligesom jorden tilbage i menneskets hænder.. Være jorden tro, som tidehvervsfolkene tidligere udtrykte sig. Og den må søge inspiration hos Rousseau og hans efterkommere. Ikke fordi de har ret i deres grundanskuelse, at mennesket er født godt, men fordi det er en nyttig arbejdshypotese. Der er jo langt mere grøde og vækst i tilliden end i mistilliden. Beviset: Hvem har gjort skolestuerne venligere? Hvem tænker på børnenes legemuligheder i byerne? Hvem prøver i det hele taget at skabe rimelige kår for børnene i dag? Er det Jakob Knudsen og hans folk? Nej, det er såmænd fantasten Rousseau og hans ikke mindre fantastiske efterkommere.

Navnlig tror jeg dog, at højskolen må hente næring og inspiration i ungdomsoprøret. Eller skulle man hellere sige, af noget og nogle i ungdomsoprøret. Om ikke for andet, så fordi vi i dette for første gang siden den første verdenskrig møder en virkelig aktiv tro på livet og tro på, at det kan nytte. Gamle højskolefolk har ofte sagt, og måske flere af de tilstedeværende har sagt eller følt det samme: »Det, vi trænger til, er en ny vækkelse!« Men tænk, om nu dette er begyndelsen til en ny vækkelse? Majoriteten

i vores folk har som sagt en fornemmelse af, at vi er nået til vejs ende. Nu behøver vi ikke marchere længere, men vi kan jo altid stå og trippe lidt på stedet. Vi har fået kongedatteren og det halve kongerige, og hvad så??

Men her er det, som om stemmer i ungdomsoprøret siger: Nej, vi er ikke nået til vejs ende, for se, der er en ny vej, lad os prøve den. Vi står ved en ny begyndelse! Marcuse, en af ungdomsoprørets profeter, siger, at vesterlandene har nået de materielle mål. Men dette kan ikke være endemålet.

Det nye store mål må være at afskaffe krigen i alle dens former, i det små som i det store. Og de store kan ikke afskaffes, så længe hele vort samfund akcepterer krigen i det små som en nødvendig og naturlig tilstand. Det nye store mål må være at skabe et samfund, hvor den gamle tanke om menneskets lige værdighed tages alvorligt, og ikke som nu, hvor der er tale om værdighed efter evne.

Men kan vi nå disse mål? Ja vi kan, siger Marcuse, forudsat vi tror på det. Det er troen, der skaber fremtiden, for troen har det som spådommen, den rummer opfyldelsen i sig selv.

Det er syner som disse, der er det bedste og bærende i ungdomsoprøret. Det er syner som disse eller beslægtede syner, der kan give højskolen mening og give den kraft som i højskolens ungdom. Disse syner har mulighed for at forvandle højskolen fra at være en skole for tidsfordriv og navlekiggeri til en skole, der virker for andres vel. Brandt Pedersens ord om højskolens opgave må i dag have en lille drejning.

I dag er højskolens opgave at lære eleverne, at de kan gøre verden bedre.

Historisk rids

AF CHRISTEN CHISTENSEN

Det ligger i sagens natur, at en ny højskole ikke har nogen lang historie. Den strækker sig over den periode fra tanken første gang førtes frem for en bredere kreds, og til det øjeblik højskolen er færdig til at begynde sin virksomhed. For Vestjyllands Højskole er denne periode ca. 11 år.

Tanken om Vestjyllands Højskole havde optaget mig gennem flere år. Første gang, den præsenteredes for en bredere kreds, var gennem en kronik i Ringkøbing Amts Dagblad den 16. oktober 1958. Kronikkens indhold blev gengivet i en række blade i den følgende tid.

Et par år fik lov at gå, hvor jeg søgte at lytte mig frem til reaktionerne ude omkring. En del sagde, det vil aldrig lykkes, men forbavsende mange var positivt indstillede og opfordrede til at arbejde videre med planerne.

Hvor skolen kunne tænkes placeret, var stadig et åbent spørgsmål. Vi havde to steder i tankerne, nemlig ved Ringkøbing Fjord eller Inderfjorden ved Struer. Vi hældede mest mod den første placering, og da jeg i december 1960 kom i forbindelse med sognerådsformand, gdr. Jens Kirk, Velling, var dette spørgsmål hurtigt afklaret.

Enhver, der kender Jens Kirk, ved, at han er et helhjertet højskolemenneske, der dynamisk arbejder for de ideer, som han går ind for. Der forelå på dette tidspunkt planer om at udbygge Vesttarp skole, så den kunne dække kommunens skolebehov. Jens Kirk var straks parat til at stille disse planer i bero, medens mulighederne for at udbygge Vesttarp skole til højskole blev nærmere undersøgt.

Den 7. januar 1961 sendtes et brev med nærmere redegørelse for planerne til 30 mennesker i Vestjylland. Næsten alle besvarede brevets indhold om højskoleplanerne med positive opfordringer til at søge dem realiseret. – Den 21. april 1961 indbød vi de samme mennesker til at møde i Ringkøbing for nærmere drøftelse af planerne. Resultatet af dette møde blev nedsættelse af et arbejdsudvalg bestående af gdr. Jens Kirk, amtsfuldmægtig J. Maag

Busch, gdr. Niels Tylvad, Hanning, førstelærer C. Arvin, Idom, gdr. Folke Nielsen, Bøvling, og undertegnede.

Den 5. maj 1961 informerede udvalget afdelingschef V. F. Hammer og kontorchef fru Thorkil Hansen, undervisningsministeriet, om planerne. Fra ministeriets side blev vi mødt med stor velvilje fra starten og lovet velvillig behandling, hvis det tilstrækkelige grundlag for skolen kunne sikres rent økonomisk.

I sommermånederne 1961 arbejdedes videre. Bl. a. fik vi en kreds af anbefalere, der repræsenterede næsten alle kredse i by og på land, og vi arbejdede på opbygningen af en tillidsmandskreds omkring skolen. Alt var således planlagt, og i september 1961 skulle det forsøges, om der var fornøden økonomisk offervilje til stede blandt vestjyderne. Dette viste sig at være tilfældet. Tegningslisterne strømmede ind fra tillidsmændene, og oktober måned gav os vished for, at den økonomiske side af sagen kunne klares.

Den 4. december 1961 indbød vi derfor til stiftende generalforsamling i Ringkøbing. Her blev den selvejende institution oprettet og dens vedtægter godkendt. Omtrent samtidig blev arkitekt Preben Hempel, Lemvig, draget ind i planerne, og han udarbejdede skitseprojekt for til- og ombygning af Vesttarp skole.

Den 1. maj 1962 forelå ministeriets godkendelse af den selvejende institution og dens vedtægter. Fra alle sider regnede man dengang med en hurtig gennemførelse af planerne. Papirer blev fremskaffet og tegninger udarbejdet i løbet af sommeren 1962. Den 27. juli s. a. afsendtes flere kg papirer med adresse til undervisningsministeriet.

De følgende års bevillinger til højskolebyggeri var ikke af overvældende størrelser. Trods mange besøg i ministeriet og trods megen velvilje fra ministeriets embedsmænd måtte vi indstille os på en længere ventetid i køen.

Først i foråret 1967 lysnede det. Den første bevilling til ombygning og modernisering af Vesttarp skole kom, så dette arbejde kunne iværksættes den 1. juli 1967. Dette arbejde var i store træk tilendebragt i løbet af 1967, og vi flyttede ind den 28. december 67. Den 23. december 67 modtog vi igangsætningsattesten til nybyggeriet, og dette arbejde startede umiddelbart efter nytår 68. Ifølge byggeplanen skulle skolen være færdig den 1. april 1969. Det lykkedes at overholde denne plan, og den 12. april kunne de første kursister tage skolen i besiddelse, men dette henhører under næste afsnit.

Til slut er der kun at rette en tak til de mange, som vi i årenes løb har haft kontakt med i forbindelse med rejsningen af Vestjyllands Højskole. Skolen har i dag en medlemskreds på ca. 750 mennesker. Vi håber, at disse mange mennesker også vil slutte op om skolen fremover .

Skolens bestyrelse

Gdr. sognerådsformand Jens Kirk, Velling (formand).

Biskop H. Dons Christensen, Ribe.

Gdr. Niels Tylvad, Hanning.

Amtsfuldmægtig J. Maag Busch, Velling.

Pastor Sejer Fink, Hover.

Gdr. Folke Nielsen, Bøvling.

Lærerinde Ingrid Thue Nielsen, Ringkøbing.

Fra dagbogen

AF CHRISTEN CHISTENSEN

Arbejdsplanen for byggeriet lød på, at Vestjyllands Højskole skulle være færdig til brug den 1. april 1969. – Med stigende nervøsitet vadede vi over håndværkernes materialebunker i februar og marts, medens vi tænkte: Mon det går? – Adskillige besøgende gjorde ikke nervøsiteten mindre, når de kom og spurgte: Skal I først være færdige til efteråret.

Vi bedyrede, at skolen skulle være færdig den 1. april, og den blev det. Der var pres på i de sidste uger, men det lykkedes i store træk. Fra alle sider mærkede vi iveren for at overholde fristen, og det skylder vi vore mange udmærkede håndværkere tak for.

De første, der tog skolen i brug, var Silkeborg ungdomsskole, hvorfra et halvt hundrede unge mennesker rykkede ind i week-end'en 12. og 13. april. Pludselig summede det af liv alle vegne.

Allerede den 14. april modtog vi det første pensionistkursus. Fra hele landet strømmede mennesker ind for at være de første 14-dages højskoleelever på Vestjyllands Højskole. Det var et særdeles godt og livligt hold, vi startede med. Meget hurtigt var flokken en sammentømret helhed. – Samtidig havde vi besøg af to gymnasieklasser fra St. Knuds gymnasium i Odense. Deres hovedopgave var at studere vestjydske landsbykirker. Ind imellem blev der også tid til samvær med pensionisterne, og det viste sig, at ung og gammel gik udmærket i spand sammen. Den meget omtalte generationskløft skyldes nok for en stor del manglende kendskab til hinanden. – Pensionisterne rejste den 26. april, og vi har haft den glæde, at adskillige fra dette første hold har besøgt os igen siden.

Dagene frem til 1. maj gik med at gøre alt klar til indvielsen. Det strømmede ind med hilsener, blomster, pengegaver, bøger til biblioteket m. m. – Det vil være en umulighed at nævne navne i denne forbindelse, men vi vil gerne bringe en varm tak til alle, som tænkte på skolen. – Selve indvielsen formede sig som en festdag med flagene oppe i hele Velling sogn. Vi måtte begrænse ad-

*Torvald Westergårds skulptur »Menneskets moder«
tilegnet den danske højskole.*

gangskortenes antal til 250, da vi ikke havde flere pladser. Adskillige måtte vi sige nej til i de sidste dage. Det er altid kedeligt at måtte sige nej, men vi kan trøste de pågældende med, at det var et engangsfænomen. Normalt vil vi have plads nok til alle, der ønsker at være med i skolens arrangementer.

En del af indvielsestalerne er refereret i det foregående. Af pladshensyn må vi undlade at referere alle. Det kan blot nævnes, at foruden de allerede omtalte blev der ved selve indvielsen talt af arkitekt P. Hempel, Lemvig, og undertegnede. – Ved det efterfølgende kaffebord blev der talt af pastor E. Brandt Nielsen, Velling, Fru Marie Gravsholt Lervad, Skive, billedhugger Thorvald Westergård, Lemvig, forstander J. Th. Arnfred, Askov, forpagter Lars Agerskov, Velling, forstander Frederik Christensen, Vrå, fru Rigmor Bjerre Christensen, København, fhv. førstelærer H. Fensvig, Velling, fru Johanne Nielsen, Ålestrup, sognerådsformand Peder Ruby, Fjaltring, amtsfuldmægtig J. Maag Busch, Velling, formand for de danske ungdoms- og gymnastikforeninger Niels Ibsen, Vrenderup, gdr. Jens Holm, Velling, lærer Johannes Jensen, Vejstrup, og forstander Lomborg Nielsen, Lomborg.

Hovedindgangen.

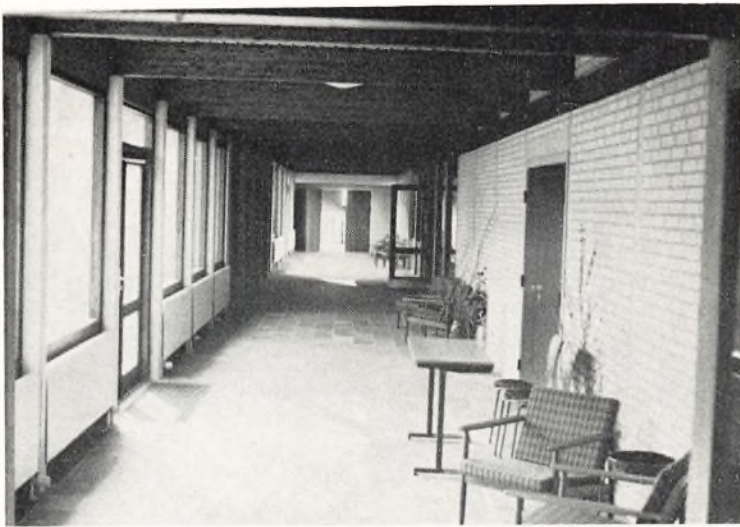
Adskillige af indvielsesgæsterne blev på skolen for at deltage i åbningsmødet 2.-4. maj. – Åbningsmødets foredrag er alle udførligt refererede i det foregående. Det kan tilføjes, at der efter hvert foredrag fulgte lange og livlige forhandlinger. Det blev ud på de små timer, inden diskussionen kunne afsluttes i dagligstuen i disse dage.

Takket være de gode indlæg blev det et godt åbningsmøde, og der blev fra mange sider opfordret til at gøre mødet til en fast tradition hvert år i bededagsferien. Det er en opfordring, som vi meget gerne følger.

Den 14. maj rykkede 64 mennesker fra Landsforeningen for bedre høreelse ind for at være her på et ugekursus. Det var et fint hold, og det skyldtes nok ikke mindst fru Anna Jensens dygtige tilrettelæggelse og fine personlighed.

Aldrig så snart var dette kursus færdigt den 21. maj, før det strømmede ind med malerier, skulpturer og andre former for kunstværker. Omkring 40 vestjydske kunstnere havde sluttet op om vor kunstudstilling i pinsen. De følgende dage gik med op-hængning af ikke mindre end 350 værker. Vi er i denne forbindelse malerpigerne med Jonna Sejk i spidsen megen tak skyldig

Forbindelsesgangen.

for deres kyndige hjælp. – Udstillingen åbnede lørdag den 24. maj og var åben i 3 dage. Besøget oversteg vore dristigste forventninger. 1400 mennesker besøgte udstillingen, og mange brugte adskillige timer på den. Mange udtrykte deres beundring for den rige spændvidde, der findes i vestjydsk kunstliv i dag. – Der er grund til at takke alle kunstnerne, fordi de ville deltage. Adskillige lod deres værker hænge på skolen lang tid bagefter, så de efterfølgende kursister også havde glæde af dem. – Der er også grund til at sige tak for de billeder, som blev foræret til skolen ved denne lejlighed, og som vi stadig kan glæde os over hver dag.

Den 2. juni ankom vort andet hold pensionister til et 14-dages ophold. Der var trængsel på skolen i disse dage. Næsten daglig kom der udflugtselskaber, som ønskede at se skolen. Undertiden holdt der 4 store busser i gården samtidig.

Pensionisterne rejste den 14. juni om morgenen, og allerede ved middagstid rykkede Anna Jensen ind igen med et nyt hold kursister fra Landsforeningen for bedre Hørelse. Alle kræfter var mobiliseret, og omskiftningen klaredes uden problemer.

I de følgende 6 uger fra 23. juni til 2. august var det familiekursernes tid. Vi havde 3 af dem, på hver 14 dage. De var alle

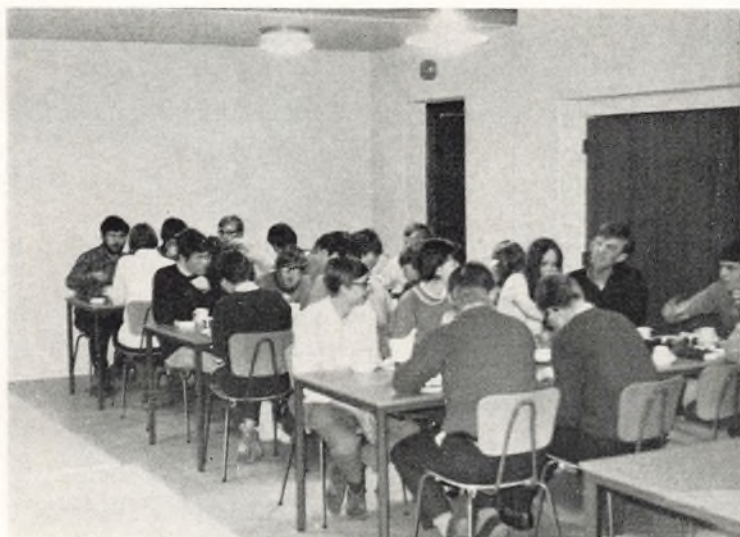

Hyggeligt samvær i et hjørne af dagligstuen.

fyldte til bristepunktet. Der var liv og aktivitet overalt på skolen i disse uger. Alle aldersklasser fra 4 til omkring 80 var repræsenterede. Det var anstrengende, men dejlige uger. Diskussionerne om de mange problemer, som vi alle stilles over for her i livet, kunne undertiden trække ud på de små timer. På hvert familiekursus havde vi besøg af Ragna Tang og hendes dygtige folkedansere. De gjorde megen lykke, og Ragna forstod hver gang efter opvisningen at få alle på gulvet fra den yngste til den ældste.

Umiddelbart efter familiekursernes afslutning startede vi den 4. august på sommerens sidste kursus. Det var atter pensionister, der befolkede skolen, og igen var der stuvende fuldt hus.

Hvert hold har haft sit særpræg, og det er det spændende ved højskole. Selv om programmet er nogenlunde ens, så får hvert kursus alligevel sit eget forløb, præget som det er af de mennesker, der deltager i det. Pladsen har ikke tilladt udførlig omtale af enkeltheder, og de ville formentlig heller ikke interessere andre end de pågældende. – Men vi kan oplyse, at vi i sommerens løb har haft ca. 425 mennesker på 14-dages kurser for henholdsvis pensionister og familier. – Dertil kommer yderligere ca. 500, som har været her på ugekurser, week-endkurser og forskellige andre

Fra et hjørne af spisesalen.

former. Endelig har vi haft besøg af ca. 3000 udflugtgæster fra hele Jylland. Det har ikke været muligt at nævne alle særskilt, det ville have sprængt årbogens rammer. Blot skal det nævnes, at vi er taknemlige for, at skolen er blevet brugt i så rig udstrækning lige fra starten. Vi håber, det må fortsætte også fremover.

Efter sommerkursernes afslutning holdt vi en uges sommerferie, medens håndværkerne atter var gennem skolen for at rette alle de småting, som vil opstå i forbindelse med ethvert nybyggeri. Efter en gang rengøring var vi derefter klar til at byde velkommen til det første hold »langtids«-elever.

Disse kom den 3. september. Vi har den glæde allerede på det første hold at have en alsidig tilslutning fra hele landet. Fra Bornholm i øst til Hvide Sande i vest, og fra Sønderborg i syd til Hirtshals i nord. Endnu i skrivende stund – som det hedder på journalistisk vis – er dette kursus ikke afsluttet, og det vil derfor være for tidligt at give nogen samlet bedømmelse af det. Det får vente til næste år. Blot kan det anføres, at der er tale om en gruppe tiltalende unge mennesker, der i mange henseender føler sig usikre over for den fremtidens verden, som de skal leve i. Denne usikkerhed er et positivt træk. Hvis ikke der er vilje til at

Undervisningslokale med Jonna Sejg's »Solen« på bagvæggen.

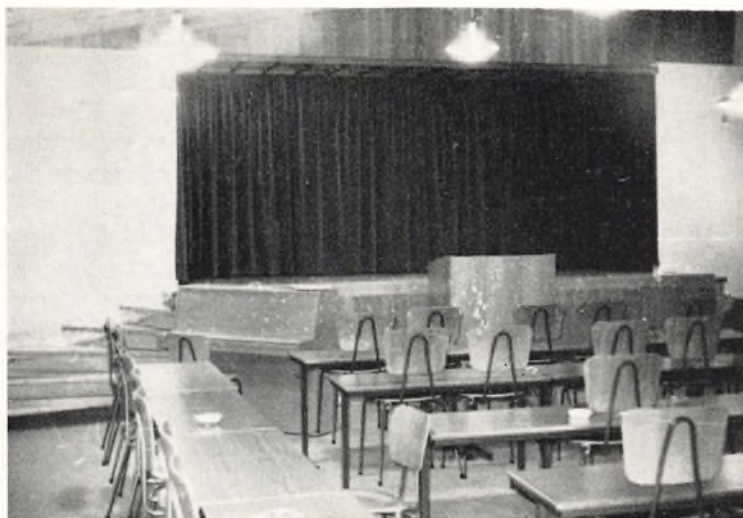
søge, er der heller ikke større chancer for at finde. Vi håber, at højskolen kan være med til at virke afklarende på nogle punkter.

Der har været forskellige indslag i det daglige arbejde. Dansk Sygeplejeråd har holdt et tillidsmandskursus på skolen. Der opstod en vældig god kontakt mellem eleverne og sygeplejerskerne. – Ringkøbing amts ungdoms- og gymnastikforeninger har holdt kursus med stor tilslutning.

Nævnes bør det også, at Ringkøbingegnens Folkedansere har henlagt deres træning hver tirsdag aften til skolen. Det er en fornøjelse at se op til 150 unge mennesker træde dansen under Ragna Tangs muntre og myndige ledelse. Forhåbentlig er det et samarbejde, der kan fortsætte fremover til gavn og glæde for begge parter.

Vinterens mødeprogram indledtes den 2. oktober og er derefter fortsat hveranden torsdag. Indtil nu er de første 4 mødeaftener afviklede. Vi har glædet os over den store tilslutning, som de har fået fra egnens befolkning. Vi ser meget gerne dette indarbejdet som en fast tradition.

Alle disse indslag og adskillige flere er meget værdifulde i en højskoles arbejde. En skole må ikke blive en ø, der ligger isoleret. Det er af største betydning for skolen at have en levende kontakt

Foredragssalen.

med den egn, hvor den er placeret, og forhåbentlig kan egnens befolkning – både unge og ældre – også have udbytte af samværet med skolen.

Til slut vil jeg gerne nævne skolens lærere og øvrige personale. På grund af det hårde pres i starten har vi trukket hårde veksler på alles indsats. Så meget desto mere er der grund til at glæde sig over, at alle har taget deres tårn uden at kny. Ingen har stået med stopuret i hånden eller søgt at undslå sig, når der var tale om et ekstra tag. Vi takker alle vore medarbejdere for god indsats og håber fremdeles på et godt samarbejde.

Vi kan konstatere, at Vestjyllands Højskole har fået en god start. Den er blevet brugt 100 % siden den første dag. Det er formentlig det bedste, der kan times en skole, at man kan mærke, der er behov for den. Der har været tale om en periode, rig på oplevelser og glæder. – En ny skole har mange skær, som skal klares – ikke mindst af økonomisk art. Men den gode start har indtil nu hjulpet os fri af skærene. Vi håber, det fortsætter også ind i 70-erne.

1970 på Vestjyllands Højskole

Det meste af årbogen handler om det, der er sket. Det er naturligt. Imidlertid vil vi også gerne på de sidste sider orientere om planerne for det kommende år. Der vil ske visse ændringer i et og andet. Dels har starten midt i året i nogen grad gjort det første år uregelmæssigt, dels har vi indhøstet adskillige erfaringer, og endelig må en højskole aldrig blive et statisk foretagende. Der vil uophørligt opstå nye forudsætninger, som må overvejes og indarbejdes i skolens plan. Højskolen skal ikke uden videre følge med strømmen, men det er tvingende nødvendigt, at den følger med tiden. Det kan indebære vanskeligheder at skelne mellem strømmen og tiden i en periode, hvor udviklingen accelererer med en lavines fart.

6 måneders kursus fra oktober.

Ud fra tidens forudsætninger mener vi allerede nu at have opdaget, at et 4-måneders højskoleophold er af for kort varighed. Det tager sin tid, inden et elevhold er vænnet til den særlige form, der er højskolens. Det har det altid gjort. Tidligere var tiden fra november til jul igangsætningstiden, og tiden fra jul til april arbejdstiden på højskolerne. Fagområderne er imidlertid mere omfattende nu, end de har været tidligere, vi har derfor besluttet fra 1970 at gå over til et 6-måneders kursus, der begynder til oktober og slutter til april. Det er de 6 måneder, der rent skolemæssigt er de bedste arbejds måneder, og det vil formentlig også være de 6 måneder, hvor det er lettest at frigøre sig for en stor del af eleverne. Skoleplanen for det nye kursus er under udarbejdelse og vil være færdig ca. 1. januar 1970.

Pensionistkursus 1970.

En årsag til førnævnte ændring er også, at vi i sommerens løb har konstateret et kolossalt behov for korte kurser, især for pensionister. – Vi havde i sommeren 69 tre pensionistkurser. Vi modtog så mange indmeldelser til disse, at vi måtte sige nej til flere, end vi kunne optage på de tre kurser.

Vi vil derfor i sommeren 1970 prøve at råde bod på dette ved at udvide pensionistkursernes antal til 7, idet vi nu har fået den sidste sommermåned, september, fri til disse kurser også.

Planen for sommerens pensionistkurser ser således ud:

Nr. 1	.....	fra	25/5	til	6/6
Nr. 2	.....	fra	8/6	til	20/6
Nr. 3	.....	fra	20/7	til	1/8
Nr. 4	.....	fra	3/8	til	15/8
Nr. 5	.....	fra	17/8	til	29/8
Nr. 6	.....	fra	31/8	til	12/9
Nr. 7	.....	fra	14/9	til	26/9

En udførlig plan for sommerens pensionistkurser sendes gerne til interesserede. Vi opfordrer til indmeldelse i god tid. Allerede nu har adskillige af sidste års deltagere og andre bestilt pladser.

Bededagsmødet (24.-26. april 1970).

Som allerede omtalt under dagbogen er det tanken at lade åbningsmødet indgå som en fast tradition hvert år i bededagsferien. Der bliver tale om 6 møder, henholdsvis fredag eftermiddag og aften, lørdag formiddag, eftermiddag og aften og søndag formiddag.

Programmet er endnu ikke endeligt udformet, men hovedemnet vil blive:

HØJSKOLEN – SET UDEFRA

Vi håber at kunne få følgende emner belyst:

- Højskolen set fra udlandet.
- Højskolen set fra pressen.
- Højskolen set fra kunsten.
- Højskolen set fra erhvervslivet.
- Højskolen set fra fagbevægelsen.
- Højskolen set fra politikeren.

Som sidste år vil alle interesserede kunne deltage i de enkelte møder, og man kan bo og spise på skolen under hele mødet, når det ønskes. – Udførlig plan foreligger ca. 1. februar 1970 og tilsendes da gerne.

Pinseudstilling.

Kunstudstillingen, der i pinsen 1969 besøgte af ca. 1400 mennesker, vil også blive gentaget i 1970. – Nærmere plan for udstillingen vil fremkomme senere.

Elevmøde.

Skolens elevmøde afholdes lørdag den 4. og søndag den 5. juli. En del af mødet vil blive offentligt. Nærmere meddelelse fremkommer senere.

Schweiz.

Som et tilbud til skolens elever og andre interesserede vil der i sommeren 1970 blive arrangeret en rejse til Schweiz.

Før alle, der ønsker at skaffe sig forhåndsviden, bliver der orientering om schweiziske forhold på skolen i dagene 6., 7. og 8. juli.

Afrejse til Schweiz sker med bus den 8. juli om eftermiddagen, og vi er hjemme igen den 18. juli.

Udførligt rejseprogram er færdigt ca. 1. februar og tilsendes gerne alle interesserede.

Vinterens møderække

begynder igen torsdag den 15. januar og fortsætter hveranden torsdag til og med den 12. marts. – De enkelte møder averteres i den lokale presse tirsdag og onsdag før de pågældende torsdage.

Foreninger og organisationer

er fremdeles velkommen til at afholde møder og kurser på skolen i det omfang skolens kapacitet tillader det. Vi har allerede bestillinger fra en del i 1970, og vil gerne anmode om, at andre interesserede bestiller i så god tid som muligt.

Velkommen på VESTJYLLANDS HØJSKOLE i 1970

